

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΕΚΔΟΣΗ ΤΟΥ ΚΕΝΤΡΙΚΟΥ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟΥ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟΥ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΤΟΜΟΣ 39^{ος} • ΑΡ. ΦΥΛΛΟΥ 246 • ΙΟΥΛΙΟΣ - ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ 2016 • ΤΑΜΟΥΖ 5776 - ΚΙΣΛΕΒ 5777

«Έρχομαι εδώ, όπου εκατομμύρια Εβραίων και άλλων αδελφών μας δολοφονήθηκαν βάρβαρα, ως ταπεινός προσκυνητής, στο Όνομα του Κυρίου μας Ιησού Χριστού, του πράου και ταπεινού τη καρδιά. Εύχομαι και προσεύχομαι, ώστε το φως αυτής της δάδας να φωτίσει τις διάνοιες και τις καρδιές όλων μας, για να ακολουθήσουμε το Ευαγγέλιο, προς ένα κόσμο συνύπαρξης, ανεκτικότητας, αγάπης και ειρήνης! ΠΟΤΕ ΞΑΝΑ ΚΑΝΕΝΑ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ!»

ΤΕΥΧΟΣ ΑΦΙΕΡΩΜΑ

ΠΕΡΙΕΧΕΙ DVD

ΣΧΕΣΕΙΣ ΙΟΥΔΑΪΣΜΟΥ – ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ:

Πορεία Φωτός – Φάρος Ελπίδας

ΤΟ ΤΕΥΧΟΣ ΑΥΤΟ είναι αφιερωμένο στις κοινές ρίζες Ιουδαϊσμού – Χριστιανισμού και στις πανανθρώπινες αξίες που οι δύο θρησκείες προσβέβουν, με κέντρο την αγάπη και τον σεβασμό στον συνάνθρωπο.

Παράλληλα είναι αφιερωμένο σε όλους εκείνους τους ενάρετους που έχουν κάνει πράξη τις αξίες αυτές, που τις έχουν ως οδηγό και φάρο, που τις εφαρμόζουν με ταπεινοφροσύνη και απλότητα, και που θεωρούν το έργο αγάπης ως κάτι φυσικό και αυτονόητο.

ΣΤΟΝ ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΚΟΣΜΟ της κρίσης των αξιών -καθώς οι δυσκολίες έχουν εκχωρήσει έδαφος πρόσφορο στην εξαπλώση του διχασμού, των εύκολων αφορισμών, του φανατισμού και του μίσους- εξαπλώνονται ταυτόχρονα και

*«Χίλιοι μαθητές ήσαν στον οίκο του πατέρα μου, πεντακόσιοι μελετούσαν Τορά και πεντακόσιοι μελετούσαν Ελληνική σοφία!»
(Ταλμούδ Σοτά, 49β)*

οι σκοτεινοί εκμεταλλευτές της ανθρώπινης δυστυχίας. Υπάρχουν, ωστόσο, και οι φωτεινές εξαιρέσεις ηγετικών φυσιογνωμιών που με το λόγο και το παράδειγμά τους δείχνουν το δρόμο.

ΥΠΗΡΧΑΝ ΠΑΝΤΑ, σε κάθε εποχή, επώνυμοι κι ανώνυμοι: ήταν οι ήρωες στο πεδίο της μάχης, ακόμα κι όταν ο εχθρός υπερτερούσε, ήταν οι «Δίκαιοι» που με κίνδυνο της ζωής τους έκρυψαν τον κυνηγημένο Εβραίο όταν οι πολλοί τον πρόδιδαν. Σήμερα είναι εκείνοι που δεν ξεχνούν την ανθρωπιά τους σε καιρούς χαλεπούς. Είναι αυτοί που με το έργο τους διδάσκουν κι εμπνέουν. Μια τέτοια εμβληματική μορφή είναι ο Μητροπολίτης Δημητριάδος και Αλμυρού κ. Ιγνάτιος, ο πνευματικός ηγέτης που με κάθε του πράξη διδάσκει την αγάπη και τον σεβασμό προς τον συνάνθρωπο, που με πραότη-

Συνέχεια στη σελ. 38

ΕΙΚΟΝΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ: Από τη συμμετοχή του Μητροπολίτη Δημητριάδος στην Πορεία των Ζωντανών 2016. Το μήνυμα του Μητροπολίτη κατά το άναμμα της δάδας.

«ΠΟΡΕΙΑ ΤΩΝ ΖΩΝΤΑΝΩΝ 2016»

ΜΕ ΟΔΗΓΟ ΤΟΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΣ

Η τραγική επέτειος του Ολοκαυτώματος τιμάται κάθε χρόνο με πολυσήμαντες εκδηλώσεις. Μια από τις συμβολικότερες διεθνώς είναι η ετήσια «Πορεία των Ζωντανών» («March of the Living» - MOTL), η οποία διοργανώνεται από την ομώνυμη Οργάνωση.

Πρόκειται για μια καθηλωτική εμπειρία που εκτυλίσσεται στο Άουσβιτς, τον τόπο του μαρτυρίου, και αναπαριστά την πορεία των κρατουμένων προς το θάνατο. Αντιπροσωπεύει απ' όλον τον κόσμο συγκεντρώνονται κάθε χρόνο εκεί και περπατούν τα τρία χιλιόμετρα που χωρίζουν τον χώρο του στρατοπέδου του Άουσβιτς από το γειτονικό του Άουσβιτς II – Μπίρκεναου, στο οποίο είχε επεκταθεί η καλοσχεδιασμένη από τους Ναζί βιομηχανία του θανάτου, με τους θαλάμους αερίων και τα κρεματόρια. Εκεί κατέληγαν οι εξαθλιωμένοι άνθρωποι σκελετοί όταν περνούσαν από τις «selektion» (διαλογές) και διαπιστωνόταν ότι ήταν άχρηστοι για εργασία. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, πάνω από ένα εκατομμύριο ψυχές εξοντώθηκαν στο στρατόπεδο του Άουσβιτς, το όνομα του οποίου έχει γίνει συνώνυμο του Ολοκαυτώματος. Η Πορεία των Ζωντανών αναπαριστά, επίσης, τις πορείες θανάτου τις οποίες οι αποδυναμωμένοι κρατούμενοι υποχρεώνονταν να διανύσουν κατά την εκκένωση των στρατοπέδων. Υπό φρικτές συνθήκες, στον

βαρύ χιονισμένο χειμώνα της Πολωνικής υπαίθρου και ενώ το τέλος του πολέμου είχε ήδη κριθεί, οι ετοιμοθάνατοι έπρεπε να εγκαταλείψουν τα στρατόπεδα πεζή, ώστε να μην βρεθεί καμία απόδειξη ούτε της ύπαρξης ούτε της εξόντωσής τους.

Στα βήματα της πορείας των τότε μελλοθανάτων σήμερα γίνεται η «Πορεία των Ζωντανών», που αποτελεί μια συγκλονιστική βιοματική εκπαιδευτική δράση που υπερβαίνει κάθε βιβλίο ιστορίας. Οι συμμετέχοντες έρχονται αντιμέτωποι με την απεραντοσύνη της απόλυτης φρίκης και την συνειδητοποιούν. Χωρίς ποτέ να έχει κανείς απαντήσει στο μεγάλο «γιατί» του Ολοκαυτώματος, εν τούτοις, εκεί γίνεται αντιληπτό το πόσο κτηνώδης μπορεί να γίνει ο άνθρωπος, ακόμη και όταν δεν υπάρχει «γιατί», εάν υπάρξουν οι κατάλληλες συνθήκες.

Η Πορεία των Ζωντανών, και η συμμετοχή σε αυτή, εκτός από μάθημα συνείδησης αποτελεί ταυτόχρονα δήλωση, αντίδραση και διάδραση: ότι οι ζωντανοί είναι εδώ, ότι δεν ξεχνούν και δεν θα επιτρέψουν στη φρίκη να επιστρέψει.

Τα πρώτα χρόνια, στις ετήσιες Πορείες συμμετείχαν αντιπροσωπεύει κυρίως Εβραίων και Ισραηλινών. Νεολαίοι οι περισσότεροι που αναζητούσαν απαντήσεις στις σιωπές των παππούδων. Αργότερα -όταν ο κόσμος άρχισε να μιλά για χρέος, μνή-

μη και ευθύνη- στις Πορείες συμμετείχαν αρχηγοί κρατών, πολιτικοί, διανοούμενοι και επιζώντες, νέοι Εβραίοι και μη.

Φέτος για πρώτη φορά στην «Πορεία των Ζωτανών» συμμετείχε ένας σημαντικός εκπρόσωπος της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας, ο Μητροπολίτης Δημητριάδος κ. Ιγνάτιος. Μια ξεχωριστή τιμή για την ελληνική αντιπροσωπεία και μια συμβολική παρουσία, της οποίας το μήνυμα ήταν δυνατό και με διεθνή αντίκτυπο.

Ο Μητροπολίτης Δημητριάδος κ. Ιγνάτιος ήταν επίσημος προσκεκλημένος από τον εκτελεστικό διευθυντή της Οργάνωσης MOLT και πρόεδρο της οργανωτικής επιτροπής της εκδήλωσης κ. Ααρών Ταμίρ, «ως ένδειξη ευγνωμοσύνης για όσα έπραξε ο προκάτοχός Σας Σεβασμιώτατος Ιωακείμ για τη σωτηρία των Εβραίων κατοίκων του Βόλου στη σκοτεινή περίοδο 1941-1945». Τον Σεβασμιώτατο συνόδευσαν στην αποστολή στο Άουσβιτς, ο πρόεδρος της Ισραηλιτικής Κοινότητας Βόλου κ. Μαρσέλ Σολομών, ο κ. Εμμανουήλ Τουφεξής πρόεδρος του διεθνούς οργανισμού AGAPE στην Ελλάδα που υποστήριξε παντοιοτρόπως το ταξίδι, ο γεν. γραμματέας του “Ορθόδοξου Δικτύου Ενημέρωσης” κ. Απόστολος Βαβύλης που εδρεύει στο Άγιον Όρος και η επί των Δημοσίων Σχέσεων κ. Μαρία Τσελεμπή.

Η άφιξη της ελληνικής αποστολής στην Κρακοβία της Πολωνίας έγινε στις 3 Μαΐου 2016. Την επόμενη ημέρα πραγματοποιήθηκε ιδιωτική επίσκεψη στο Μουσείο του Άουσβιτς. Ανθρώπινα μαλλιά, παιδικά παιχνίδια, παπούτσια, ρουχισμός, προσωπικά είδη, όλα αυτά που έφερναν μαζί τους οι κρατούμενοι ξεδιαλέγονταν και στέλνονταν στη Γερμανία. Ένα μέρος τους έμεινε στις αποθήκες και σήμερα εκτίθεται στο Μουσείο. Στη θέα αυτών των εκθεμάτων, αλλά και κατά την επίσκεψη σε όλους τους χώρους του στρατοπέδου, ο Σεβασμιώτατος, συγκινημένος, εξέφρασε τα αισθήματα όλων μιλώντας για την έσχατη απαξίωση του ανθρώπου που πραγματώθηκε μέσα από τη σύλληψη και την εφαρμογή της Τελικής Λύσης από τους Ναζί.

Στις 5 Μαΐου ήταν η ημέρα της πορείας, στην οποία έλαβαν μέρος 10.000 άτομα από 42 χώρες – Εβραίοι και μη. Της πορείας προηγήθηκε συνάντηση γνωριμίας του Σεβασμιωτάτου με την ηγεσία του MOTL και τους Αρχιεραββίνους του Ισραήλ και της Πολωνίας, οι οποίοι επίσης λάμβαναν μέρος στις εκδηλώσεις.

Ως μια πρόσθετη αναγνώριση της σημασίας της συμμετοχής του Μητροπολίτη Ιγνατίου στην πορεία, ο ίδιος και η ελληνική αντιπροσωπεία τοποθετήθηκαν στην κεφαλή της. Το πανό που ξεδίπλωσε η αποστολή έφερε την ελληνική σημαία και την υπόμνηση «Αντισημιτισμός= Αντιχριστιανισμός», μια γενναία και σαφής δήλωση που σηματοδοτεί και την προσωπική στάση ζωής του Μητροπολίτη Ιγνατίου. Στην κεφαλή της πορείας ήταν ακόμη η υπουργός Δικαιοσύνης του Ισραήλ κ. Ayelet Shaked, βουλευτές, εκπρόσωποι των στρατιωτικών αρχών και άλλες διακεκριμένες προσωπικότητες.

Ο Μητροπολίτης Ιγνάτιος είναι ο μόνος Ιεράρχης που έλαβε μέρος στην πορεία προς το στρατόπεδο, μήκους τριών χιλιομέτρων. Η παρουσία του στην κεφαλή της πορείας, το πανό και όλη η αποστολή προσέλκυσε εξ αρχής το ενδιαφέρον των ΜΜΕ, που έκαναν ειδική αναφορά στη συμμετοχή του.

Μπροστά από την ελληνική σημαία και το πανό βάδιζε, ως οιονεί οδηγός, ο επιζών του Ολοκαυτώματος και πρώην κρατούμενος του στρατοπέδου Edward Mosberg, με αριθμό βραχίονα 85454, γεννημένος στην Κρακοβία, το 1926.

Όταν η πορεία έφτασε στην πύλη του στρατοπέδου και τη διέσχισε, έγινε αντιληπτή η συγκίνηση που κατείχε όλους. Η ελληνική αντιπροσωπεία έλαβε θέση μπροστά από την εξέδρα όπου θα συνεχίζονταν οι εκδηλώσεις, ο δε Μητροπολίτης έλαβε θέση – ως επίσημος προσκεκλημένος – στην πρώτη σειρά των καθισμάτων.

Ακολούθησαν ομιλίες, κεντρικό μήνυμα των οποίων ήταν η ανάγκη για διαρκή αγώνα κατά του αντισημιτισμού και κάθε ιδεοληψίας που υποστη-

ρίζει τη διάκριση των ανθρώπων ανάλογα με το χρώμα, τη θρησκεία και τις πεποιθήσεις τους.

Ο Αρχираββίνος του Τελ Αβίβ (και πρώην Ισραήλ) και πρόεδρος του Ιδρύματος Γιαντ Βασέμ, κ. Yisrael Meir Lau, τόνισε πως ο αντισημιτισμός είναι μίσος εναντίον της ανθρωπότητας και δυστυχώς δεν πέθανε στο Άουσβιτς. Ο αντισημιτισμός μπορεί να έχει αλλάξει τα λόγια του, τα συνθήματα που χρησιμοποιεί, αλλά στην ουσία παραμένει ίδιος. γι' αυτό πρέπει να είμαστε ευαίσθητοποιημένοι και να επαγρυπνούμε, ώστε να μην επαναληφθούν τα εγκλήματα του παρελθόντος.

Η υπουργός Δικαιοσύνης του Ισραήλ κάλεσε τους ανθρώπους και τις χώρες να μελετήσουν τα μαθήματα του απόλυτου τρόμου που έζησαν οι κρατούμενοι εκεί και να μην επιτρέψουν να ξανασυμβούν παρόμοια γεγονότα. Αίσθηση προκάλεσε η τοποθέτησή της σχετικά με το αν τα τρομερά εγκλήματα τα έκαναν άνθρωποι ή τέρατα... *“Αγανακτώ όταν ακούω πολλές φορές να λέγεται σχετικά με τους εγκληματίες ναζί ότι αυτοί δεν ήταν άνθρωποι αλλά άγρια θηρία. Κι όμως! Ήταν άνθρωποι κανονικοί που με μεθοδικότητα και κυνισμό δολοφονούσαν άλλους ανθρώπους. Τα άγρια θηρία ποτέ δεν φέρονται έτσι στους ομοίους τους. Το να λέμε ότι τα εγκλήματα αυτά δεν μπορεί να τα τέλεσαν άνθρωποι είναι σαν να δικαιολογούμε τους φονιάδες...”*

Ένα χαρακτηριστικό βίντεο πλαισίωσε τη μεστή νοημάτων τελετή. Ήταν η πτήση πάνω από το Άουσβιτς τριών μαχητικών αεροσκαφών της Ισραηλινής πολεμικής αεροπορίας. Η πτήση έγινε το 2003. Είχε συμβολικά σχεδιαστεί με το Άουσβιτς ως πολεμικό στόχο, ενώ στο έδαφος, στο στρατόπεδο, αντιπροσωπεία των Ισραηλινών Αμυντικών Δυνάμεων απέδωσαν τιμές στα θύματα του Ολοκαυτώματος. Ο κάθε στρατιώτης είχε τον δικό του ιδιαίτερο δεσμό με το Άουσβιτς. Χαρακτηριστικό για την ελπιδοφόρα συνέχιση της ζωής ήταν το μήνυμα ενός επιζώντα που είχε διαβαστεί: «Προς τον Διοικητή του στρατοπέδου του Άουσβιτς: θέλω να ξέρεις πως σήμερα ανάμεσα στους ανθρώπους που τιμούν την μνήμη των νεκρών βρίσκεται η εγγονή μου».

Μετά τις ομιλίες και τα μηνύματα, ακολούθησε το άναμμα των πυρσών. Ο Μητροπολίτης Ιγνάτιος κλήθηκε από τους διοργανωτές της τελετής να ανάψει την πρώτη από τις έξι δάδες που συμβολίζουν τα εκατομμύρια των θυμάτων του Ολοκαυτώματος. Στο μήνυμά του ενώπιον χιλιάδων νέων από 42 χώρες και σε απευθείας τηλεοπτική σύνδεση με τα μεγαλύτερα τηλεοπτικά δίκτυα της γης, ο Σεβασμιώτατος ανέφερε: «Ερχομαι εδώ, όπου εκατομ-

μύρια Εβραίων και άλλων αδελφών μας δολοφονήθηκαν βάρβαρα, ως ταπεινός προσκυνητής, στο Όνομα του Κυρίου μας Ιησού Χριστού, του πράου και ταπεινού τη καρδιά. Εύχομαι και προσεύχομαι, ώστε το φως αυτής της δάδας να φωτίσει τις διανοίες και τις καρδιές όλων μας, για να ακολουθήσουμε το Ευαγγέλιο, προς ένα κόσμο συνύπαρξης, ανεκτικότητας, αγάπης και ειρήνης! ΠΟΤΕ ΞΑΝΑ ΚΑΝΕΝΑ ΟΛΟΚΑΥΤΩΜΑ!»

Μετά το πέρας της τελετής, δόθηκε δεξίωση προς τιμήν της ελληνικής αποστολής. Ιδιαίτερα συγκινητική υπήρξε η στιγμή που προσεφέρθη στον Αρχираββίνο κ. Yisrael Meir Lau ένα ταλέθ, (σάλι προσευχής) που το δέχτηκε με χαρά και θέρμη. Εκεί συζητήθηκε για πρώτη φορά η ιδέα της διοργάνωσης από το Yad Vashem μιας εκδήλωσης για τη συμβολή της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας στη διάσωση Ελλήνων Εβραίων κατά τη διάρκεια της Κατοχής. Η ιδέα αυτή συζητήθηκε με ενθουσιασμό από τους Αρχираββίνους, που θα εισηγηθούν σχετικά στο Yad Vashem.

Η τρίτη και τελευταία ημέρα της παραμονής του Μητροπολίτη Δημητριάδος και της ελληνικής αποστολής στην Κρακοβία, ήταν αφιερωμένη στην επίσκεψη στο Ιστορικό Μουσείο της πόλης.

Η αποδοχή της πρόσκλησης της Οργάνωσης MOTL εκ μέρους του Μητροπολίτη και η ενεργή συμμετοχή του σε όλες τις δράσεις στο πλαίσιο των εκδηλώσεων, αποδεικνύει ευρύτερα στην Ελλάδα – αλλά και εκτός αυτής – κάτι που οι κάτοικοι του Βόλου και η Ισραηλιτική Κοινότητα Βόλου γνωρίζουν πολύ καλά:

Ότι, δηλαδή, τα αισθήματα σεβασμού, ειλικρινούς αγάπης και φιλίας προς το πρόσωπο του Μητροπολίτη Δημητριάδος έχουν βάσιμη αιτία και λόγο. Αποτελούν την ελάχιστη ανταπόδοση σε έναν Ιεράρχη του οποίου οι πράξεις και η στάση ζωής διαπνέονται από ορθοφροσύνη, ανθρωπισμό, φροντίδα για τον συνάνθρωπο, ανεξαρτήτως οποιασδήποτε διάκρισης.

Ο ΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΕΒΡΑΪΣΜΟΣ

τιμά ΤΟΝ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ
ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΣ ΙΓΝΑΤΙΟ

έναν πραγματικό άνθρωπο του Θεού

Στις 9.5.2016 διοργανώθηκε από το Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Ελλάδος και την Ισραηλιτική Κοινότητα Βόλου εκδήλωση προς τιμήν του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη Δημητριάδος & Αλμυρού κ. Ιγνατίου, σε αναγνώριση του έργου του Μητροπολίτη υπέρ του διαθρησκειακού διαλόγου και του αγώνα του κατά του αντισημιτισμού.

Η εκδήλωση πραγματοποιήθηκε στην κατάμεστη αίθουσα του αμφιθεάτρου «Γιάννης Κορδάτος» του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, στο Βόλο. Η τελετή ξεκίνησε με προσφωνήσεις του προέδρου του ΚΙΣΕ κ. Μωσή Κωνσταντίνη, του Πρύτανη του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας καθη-

γητή κ. Γεωργίου Πετράκου και του προέδρου της Ισραηλιτικής Κοινότητας Βόλου κ. Μαρσέλ Σολομών και συνεχίστηκε με την ανάγνωση του χαιρετισμού της πρέσβευς του Ισραήλ στην Ελλάδα κας Ιρίτ Μπεν-Αμπα. Ακολούθησαν οι κεντρικές ομιλίες του Σοφολογίστατου Ραββίνου Λάρισας κ. Ηλία Σαμπετάι και του Καθηγητή Φιλοσοφίας του Πανεπιστημίου Κρήτης κ. Κωνσταντίνου Ανδρουλιδάκη και η παρέμβαση του γενικού γραμματέα Θρησκευμάτων του Υπουργείου Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων, κ. Γιώργου Καλαντζή.

Στη συνέχεια έγινε η τελετή επίδοσης της τιμητικής πλακέτας και του τιμητικού

διπλώματος στον Μητροπολίτη Δημητριάδος Ιγνάτιο από τον πρόεδρο του ΚΙΣΕ και τον πρόεδρο της Ι.Κ. Βόλου. Ο τιμώμενος Μητροπολίτης κατά την ομιλία του συγκίνησε ιδιαίτερα με την αναφορά του στην επίσκεψη στο Άουσβιτς και τη συμμετοχή του στην «Πορεία των Ζωντανών» στη μνήμη των θυμάτων του Ναζισμού. Επίσης, ο Μητροπολίτης αναφέρθηκε στο Ολοκαύτωμα των Ελλήνων Εβραίων και στο ρόλο της Εκκλησίας -και του προκατόχου του Μητροπολίτη Δημητριάδος Ιωακείμ- στη διάσωση Εβραίων κατά τη Γερμανική Κατοχή. Ο Μητροπολίτης Ιγνάτιος παρουσίασε αναλυτικά τα κοινά στοιχεία μεταξύ Ιουδαϊσμού και Χριστιανισμού, εμβαθύνοντας και πέρα από τις γραμμές της ιστορίας, και κατέληξε με ένα μήνυμα συναδέλφωσης, τονίζοντας την ευθύνη της Εκκλησίας «να μη συναινέσει ή να ανεχθεί, έστω και με τη σιωπή της, φασιστικές και εθνικιστικές πρακτικές, αλλά και να θέσει εκτός Εκκλησίας τις φοβικές ρητορείες και τα συνθήματα μίσους προς τον άλλο, τον ξένο, στην περίπτωση μας τον Εβραίο συμπολίτη και αδελφό μας...».

Σε αυτό το τεύχος δημοσιεύονται οι ομιλίες που εκφωνήθηκαν στην εκδήλωση, οι οποίες αποτελούν ουσιαστική συμβολή στη γραμματεία περί των σχέσεων Ιουδαϊσμού – Χριστιανισμού άλλα και στη μάχη κατά του ρατσισμού και του αντισημιτισμού.

Η εκδήλωση εμπλουτίστηκε με τη Χο-

ρωδία της Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης, η οποία παρουσίασε το μουσικό πρόγραμμα με τίτλο «Μουσικές Διαδρομές στη Μεσόγειο του Θεού και των Ανθρώπων για την συνύπαρξη, την ανοχή, την ειρήνη και την αγάπη, σε καιρούς δύσκολους», υπό τη διεύθυνση του Κωστή Παπάζογλου, με τη σύμπραξη διακεκριμένων μουσικών και σολίστ.

Την εκδήλωση, που πραγματοποιήθηκε με την ευγενική χορηγία της «Agape Hellas», παρουσίασε ο δημοσιογράφος κ. Νίκος Βαραλής, διευθυντής του Ραδιοφωνικού Σταθμού «Ορθόδοξη Μαρτυρία». Παρέστησαν: Ο Μητροπολίτης Κέρκυρας & Παξών κ. Νεκτάριος, η αντιπεριφερειάρχης Θεσσαλίας κα Δωροθέα Κολυνδρίνη, τοπικοί Δήμαρχοι, Περιφερειακοί και Δημοτικοί Σύμβουλοι Μαγνησίας, πρόεδροι και εκπρόσωποι Εβραϊκών Κοινοτήτων & Οργανισμών, ο πρόεδρος του European Council of Jewish Communities και τ. πρόεδρος του ΚΙΣΕ κ. Βενιαμίν Αλμπάλας, ο πρόεδρος της Agape Hellas κ. Εμμανουήλ Τουφεξής, ο διευθυντής Στρατηγικής Διαχείρισης και Προώθησης για την Ευρώπη και τη Λατινική Αμερική του JESUS FILM κ. Ρέι Μείστερ, οι πρόεδροι των Ισραηλιτικών Κοινοτήτων Λάρισας κ. Μώρις Μαγρίζος και Ιωαννίνων κ. Μωϋσής Ελισάφ, το μέλος της ελληνικής Αντιπροσωπείας IHRA κ. Πωλ Χάγουελ, ο διευθυντής της Ακαδημίας Θεολογικών Σπουδών κ. Παντελής Καλαϊτζίδης, καθηγητές Πανεπιστημίων, κληρικοί και πλήθος κόσμου.

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ του ΠΡΟΕΔΡΟΥ

του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου Ελλάδος
κ. Μωϋσή ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΗ

**«Ο αγώνας κατά της μισαλλοδοξίας,
του αντισημιτισμού και κάθε μορφής
ρατσισμού, είναι ο κοινός μας αγώνας»**

Αισθάνομαι ιδιαίτερη χαρά που βρίσκομαι σήμερα εδώ, στην πόλη του Βόλου, προκειμένου να τιμήσουμε, όλοι μαζί από κοινού, έναν άνθρωπο σπανίου ήθους, τον Μητροπολίτη Δημητριάδος και Αλμυρού κ. Ιγνάτιο, ο οποίος, επί σχεδόν μια εικοσαετία, από το 1998, υπηρετεί φιλόπρωτα και δημιουργικά το λαό της μητροπόλεώς του.

Το έργο του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη, από την πρώτη κιόλας στιγμή που ανέλαβε τα καθήκοντά του, αποτελεί σημείο αναφοράς. Είναι χαρά και συνάμα μεγάλη τιμή για την Ισραηλιτική Κοινότητα του Βόλου – και κατ' επέκταση για το σύνολο των Ελλήνων Εβραίων – να συνεργάζεται με έναν άνθρωπο που πασχίζει καθημερινά εναντίον κάθε λογής διακρίσεων.

Ο αγώνας κατά της μισαλλοδοξίας, του αντισημιτισμού και κάθε μορφής ρατσισμού, είναι ο κοινός μας αγώνας. Κεντρική σημασία σ' αυτόν τον αγώνα έχει η σταθερή απόφαση του Σεβασμιωτάτου κυρίου

Ιγνατίου να καλλιεργήσει σχέσεις φιλίας και συνεργασίας ανάμεσα στους Εβραίους και Χριστιανούς πολίτες της μητρόπολής του. Το γεγονός αυτό υπερβαίνει κατά πολύ το πλαίσιο μιας ευγενικής συμπεριφοράς και αποκτά καθοριστική σημασία ιδίως στην καταπολέμηση του αντισημιτισμού. Είμαστε βέβαιοι πως ο διάλογος και η συνεργασία αυτή ανάμεσα στις δύο κοινότητες θα συνεχιστεί, προς όφελος όλης τελικά της κοινωνίας.

Κλείνοντας, θα ήθελα να ευχαριστήσω για ακόμη μια φορά τον Μητροπολίτη Δημητριάδος κ. Ιγνάτιο για το έργο και την συνολική προσφορά του, καθώς επίσης να ευχαριστήσω και την Κοινότητα του Βόλου, και τον πρόεδρό της, κ. Μαρσέλ Σολομών, που είχαν την πρωτοβουλία για την διοργάνωση της αποψινής τιμητικής εκδήλωσης. Ευχαριστώ, τέλος, τους εκλεκτούς ομιλητές που αποδέχτηκαν πρόθυμα την πρόσκλησή μας, καθώς και όλους εσάς που βρίσκεστε σήμερα εδώ.

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ του ΠΡΟΕΔΡΟΥ της Ισραηλιτικής Κοινότητας Βόλου κ. Μαρσέλ ΣΟΛΟΜΩΝ

«Το διακύβευμα του αγώνα κατά του αντισημιτισμού είναι πολύ ευρύτερο, ο αγώνας αυτός είναι, τελικά, ένας αγώνας υπέρ της δημοκρατίας, της ανεκτικότητας, του σεβασμού του άλλου, της ισότητας και της αδελφοσύνης μεταξύ των ανθρώπων»

Η Ισραηλιτική Κοινότητα Βόλου στάθηκε από μια άποψη τυχερή μέσα στον μαύρο, για τον εβραϊσμό, εικοστό αιώνα. Οι μητροπολίτες της μητρόπολης Δημητριάδος, οι μακαριστοί Ιωακείμ, Δαμασκηνός, Χριστόδουλος, ήταν άνθρωποι ανοιχτοί και είχαν όλοι τους άριστες σχέσεις με την Κοινότητά μας στο σύνολό της και ιδιαιτέρως με τη θρησκευτική και κοσμική ηγεσία της. Αισθάνομαι προσωπικά διπλά τυχερός γιατί τα χρόνια που ήμουν γενικός γραμματέας στο Διοικητικό Συμβούλιο της Ισραηλιτικής Κοινότητας Βόλου συμπίπτουν με την αρχιερατική ποιμαντορία του τιμώμενου σήμερα επισκόπου. Αποτελεί, επομένως, μεγάλη χαρά και τιμή για μένα να χαιρετίσω, με τη σημερινή μου ιδιότητα, ως προέδρου, αυτή την εκδήλωση, που διοργανώνεται από το Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Ελλάδος και την Ισραηλιτική Κοινότητα Βόλου προς τιμήν του.

Από την πρώτη στιγμή που ήρθε στην πόλη μας ο Σεβασμιώτατος κ. Ιγνάτιος, το φθινόπωρο του 1998, ως νέος επίσκοπος

της, αισθανθήκαμε αμέσως, εμείς οι Εβραίοι της πόλης, τη φιλική διάθεσή του απέναντί μας. Οι σχέσεις μαζί μας ήταν εξ αρχής σχέσεις ευγένειας και σεβασμού. Αυτή η φιλική διάθεση, αγάπη και ευγένεια δεν έμειναν ποτέ στα λόγια. Ήταν πάντα, όλα αυτά τα χρόνια, έμπρακτες.

Οι Εβραίοι του Βόλου είμαστε μια μικρή κοινότητα. Πολλοί άμεσοι προγονοί μας, οι πατέρες και οι μανάδες μας, παππούδες και γιαγιάδες μας, ήταν μεταξύ των έξι εκατομμυρίων Εβραίων που εξοντώθηκαν στα ναζιστικά στρατόπεδα θανάτου, θύματα και αυτοί του μεγαλύτερου εγκλήματος στην ιστορία της ανθρωπότητας.

Ως απόρροια των συνεπειών του Ολοκαυτώματος, υπήρξε επιπλέον μείωση σε ανθρώπινο δυναμικό, αφού πολλά μέλη μας αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν κατά τα μεταπολεμικά χρόνια.

Τα γεγονότα αυτά δίνουν στη μικρή εβραϊκή κοινότητα που έχει απομείνει στην πόλη μας, ένα ηθικό μέγεθος και μια ηθική ευθύνη, πολύ μεγαλύτερα από τον αριθμό των μελών της.

Η κύρια αιτία του αποτρόπαιου ναζιστικού εγκλήματος είναι, χωρίς καμιά αμφιβολία, ο αντισημιτισμός, που διατρέχει τους αιώνες, συνεχώς μεταμορφούμενος και σταθερά φονικός. Όσο διαρκεί ο αντισημιτισμός, άλλο τόσο πρέπει να διαρκεί και η πάλη εναντίον του. Το νόημα του αγώνα κατά του αντισημιτισμού δεν είναι, ή δεν είναι μόνο, η προστασία των Εβραίων κάθε χώρας. Ο αντισημιτικός λόγος αποτελεί το παντοτινό πρότυπο κάθε ρητορικής μίσους, κάθε μισαλλόδοξου λόγου. Το διακύβευμα, επομένως, του αγώνα κατά του αντισημιτισμού είναι πολύ ευρύτερο, ο αγώνας αυτός είναι, τελικά, ένας αγώνας υπέρ της δημοκρατίας, της ανεκτικότητας, του σεβασμού του άλλου, της ισότητας και της αδελφοσύνης μεταξύ των ανθρώπων.

Σε αυτόν τον αγώνα κατά του αντισημιτισμού κεντρικό ρόλο σε όλες τις χώρες του κόσμου έπαιξαν και εξακολουθούν να παίζουν οι χριστιανικές Εκκλησίες. Στον Βόλο, ο Σεβασμιώτατος επίσκοπος της τοπικής Εκκλησίας, δίνει αυτόν τον αγώνα σταθερά, καθημερινά και αποφασιστικά. Με τον λόγο του, αλλά και με την ειλικρινή και δημόσια φιλία του προς την Ισραηλιτική Κοινότητα της Ελλάδος.

Σεβασμιώτατε, οι Εβραίοι της πόλης μας σας ευχαριστούμε για τη φιλία σας και την αγάπη σας. Η Ισραηλιτική Κοινότητα του Βόλου βλέπει στο πρόσωπό σας τον φίλο και συνοδοιπόρο στον κοινό αγώνα για μια κοινωνία αλληλεγγύης, σεβασμού της διαφορετικότητας, καταλλαγής και ειρήνης. Με όσες δυνάμεις διαθέτουμε, θέλουμε να δώσουμε μαζί σας, και μαζί με όλους τους ανθρώπους καλής θέλησης,

αυτόν τον δύσκολο αλλά ωραίο αγώνα. Ευχόμαστε ο κοινός Θεός της Βίβλου να σας χαρίζει υγεία και κουράγιο να συνεχίσετε το ιερό έργο σας, για το καλό όλων ανεξαιρέτως των ανθρώπων, χωρίς διάκριση θρησκείας, φυλής, εθνικής ταυτότητας, φύλου. Εμείς θα είμαστε πάντα δίπλα σας.

Κλείνοντας θα ήθελα να αναφερθώ σε ένα γεγονός εξαιρετικής σημασίας σε διεθνές επίπεδο που είχα την χαρά να ζήσω τις τελευταίες τρεις ημέρες.

Ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης μας, τίμησε με την παρουσία του την 28^η Πορεία των Ζωντανών που γίνεται κάθε χρόνο, από το 1988, προς τα στρατόπεδα του θανάτου Άουσβιτς – Μπίρκεναου. Βάδισε στην πρώτη γραμμή, επικεφαλής 10.000 νέων από όλο τον κόσμο, τα 3 χιλιόμετρα στη μνήμη των χιλιάδων που πέθαναν από το κρύο λίγες μέρες πριν την απελευθέρωση, όταν υποχρεώθηκαν να περπατήσουν ξυπόλητοι και νηστικοί στα χιόνια του Γενάρη του 1945.

Στη διάρκεια της ειδικής τελετής, στο μνημείο του Μπίρκεναου, άναψε την πρώτη από τις έξι δάδες τιμώντας την αιώνια μνήμη των προκατόχων του Ορθοδόξων Μητροπολιτών και απλών Ελλήνων που διακινδύνευσαν τη ζωή τους για να σώσουν τους αδελφούς τους Εβραίους από τον βέβαιο φριχτό θάνατο που τους ετοίμαζαν οι Ναζί.

Αξίζει να σημειωθεί, ότι η τιμή αυτή γίνεται, στην περίπτωση μη Εβραίων, μόνο σε διακεκριμένες προσωπικότητες, όπως σε αρχηγούς κρατών, νομπελίστες κ.λπ. Ο Σεβασμιώτατος υπήρξε ο πρώτος ορθόδοξος Μητροπολίτης που συμμετείχε

στην πορεία και άναψε μάλιστα την πρώτη δάδα. Το μήνυμα του Μητροπολίτη συγκλόνισε και συγκίνησε.

Τέλος, αισθάνομαι την ανάγκη να ευχαριστήσω και από τη θέση αυτή τον διεθνή χριστιανικό οργανισμό AGAPE για την μεγάλη του βοήθεια σε όλες μας τις δράσεις και στη συμμετοχή μας στην «Πορεία των Ζωντανών». Ιδιαίτέρως δε τους παρόντες εδώ κ.κ. Εμμανουήλ Τουφεξή, πρόεδρο

της AGAPE ΕΛΛΑΣ και τον κ. Ρέϊ Μάϊστερ, Διευθυντή Διεθνούς Στρατηγικής και Προώθησης.

Ιδιαίτερες ευχαριστίες στον κ. Πρύτανη γιατί το Πανεπιστήμιο φιλοξενεί ακόμη μια εκδήλωσή μας, καθώς και τη χορωδία της Ισραηλιτικής Κοινότητας Θεσσαλονίκης, τον μαέστρο της και τους συμπράττοντες μουσικούς.

ΧΑΙΡΕΤΙΣΜΟΣ ΠΡΥΤΑΝΗ

Πανεπιστημίου Θεσσαλίας

κ. Γεωργίου ΠΕΤΡΑΚΟΥ

«Σε μια εποχή αναβίωσης των πάσης φύσεως φονταμενταλισμών έχει μεγάλη σημασία να υψώνουν τη φωνή τους οι δυνάμεις της μετριοπάθειας, της συνεργασίας και του διαλόγου»

Αποτελεί ιδιαίτερη τιμή για το Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας να φιλοξενήσει τη σημερινή εκδήλωση προς τιμήν του Σεβασμιωτάτου Μητροπολίτη Δημητριάδος και Αλμυρού κ. Ιγνατίου.

Σε μια εποχή προκλήσεων και ανακατατάξεων, όπου οι λαοί μετακινούνται πάλι από τις εστίες τους και ο φόβος και η προκατάληψη απειλούν με νέες διαιρέσεις την Ευρώπη και τον πλανήτη, είναι σημαντικό το γεγονός ότι οι θρησκευτικοί ηγέτες προωθούν τον διάλογο μεταξύ των θρησκειών. Είναι σημαντικό το γεγονός

ότι εργάζονται από κοινού για την κατανόηση και για την ειρηνική συνύπαρξη διαφορετικών εθνοτήτων και θρησκειών, που αναζητούν και προβάλλουν τα κοινά σημεία των επιμέρους δογμάτων και θρησκειών, τα κοινά προβλήματα των λαών και την ανάγκη για ειρήνη και ασφάλεια.

Είμαι ιδιαίτερος ευτυχής που το ΚΙΣΣΕ και η Ι.Κ. Βόλου επέλεξαν να τιμήσουν σήμερα τον Μητροπολίτη Ιγνάτιο για τη συμμετοχή του στο διαθρησκευτικό διάλογο και τον αγώνα του εναντίον του αντισημιτισμού. Ο Σεβασμιώτατος είναι ένας

εμπνευσμένος Ιεράρχης που χαρακτηρίζεται από πραότητα, κατανόηση και αδελφικότητα, διαύγεια πνεύματος και δύναμη λόγου αλλά και ένα εκτεταμένο και συχνά αθόρυβο έργο υπέρ των αδυνάτων, που τον αναδεικνύουν σε έναν πραγματικό θρησκευτικό ηγέτη.

ΜΗΝΥΜΑ της ΠΡΕΣΒΕΩΣ του ΙΣΡΑΗΛ κας Ιρίτ ΜΠΕΝ-ΑΜΠΙΑ

«Ο Μητροπολίτης Ιγνάτιος έχει καταδικάσει ξεκάθαρα κάθε μορφής θρησκευτικό φανατισμό, δηλαδή την προδοσία του μηνύματος του Θεού, όπως είναι ο αντισημιτισμός»

Λόγω ανειλημμένων υποχρεώσεων που δεν της επέτρεψαν να παραβρεθεί στην εκδήλωση, η κ. Ιρίτ Μπεν Άμπα απέστειλε επιστολή – χαιρετισμό στην οποία μεταξύ άλλων τονίζεται ότι ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης κ. Ιγνάτιος είναι ένας πεφωτισμένος θρησκευτικός ηγέτης, που ενσαρκώνει το πραγματικό νόημα της πίστης που δεν είναι άλλο από την αγάπη, την ειρήνη και την αμοιβαία κατανόηση.

Κι ενώ προωθεί την αμοιβαία κατανόηση, ο Μητροπολίτης Ιγνάτιος έχει καταδικάσει ξεκάθαρα κάθε μορφής θρησκευτικό φανατισμό, δηλαδή την προδοσία του μηνύματος του Θεού, όπως είναι ο αντισημιτισμός.

Παράλληλα, ο Μητροπολίτης Ιγνάτιος διατηρεί άριστες σχέσεις με την Ισραηλιτική Κοινότητα Βόλου, συνεχίζοντας τη

Σε μια εποχή αναβίωσης των πάσης φύσεως φονταμενταλισμών κι εξτρεμισμών και εξάπλωσης της ξενοφοβίας, έχει μεγάλη σημασία να υψώνουν τη φωνή τους οι δυνάμεις της μετριοπάθειας, της συνεργασίας και του διαλόγου. Τελετές σαν τη σημερινή, μας γεμίζουν αισιοδοξία και δύναμη.

μεγάλη παράδοση φιλίας που υπάρχει στο Βόλο. Την παράδοση του αειμνήστου Μητροπολίτη Ιωακείμ, η στάση του οποίου κατά τη διάρκεια της Κατοχής συντέλεσε στη διάσωση του μεγαλύτερου μέρους των Εβραίων του Βόλου – σε συνεννόηση με τον τότε Αρχιεπίσκοπο της πόλης Μωϋσή Πέσσαχ – και για την οποία τιμήθηκε με τον τίτλο του «Δικαίου των Εθνών» από το Ίδρυμα Γιαντ Βασέμ του Ισραήλ.

Η άποψη του Μητροπολίτη Ιγνατίου υπέρ της αρμονικής συμβίωσης Εβραίων και Χριστιανών αποτυπώνεται ευκρινώς στην ομιλία του στη Λάρισα, τον Ιανουάριο του 2015, κατά την Ημέρα Μνήμης του Ολοκαυτώματος, όταν μίλησε για τις κοινές Αβρααμικές καταγωγές των δύο θρησκειών, επομένως τις κοινές τους ρίζες, που καθιστούν την υποστήριξη ή ανοχή φαινομένων όπως ο αντισημιτισμός, απορριπτέα.

ΟΜΙΛΙΑ του ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΣ

κ. ΙΓΝΑΤΙΟΥ

«Η Εκκλησία να μη συναινέσει ή να ανεχθεί, έστω και με τη σιωπή της, φασιστικές και εθνικιστικές πρακτικές, αλλά και να θέσει εκτός Εκκλησίας τις φοβικές ρητορείες και τα συνθήματα μίσους»

Επιτρέψτε μου, πριν αναφερθώ στο κείμενο της ομιλίας μου που είχε προετοιμαστεί πριν από τη συγκλονιστική εμπειρία της ζωής μου να βρεθώ στο Άουσβιτς, να πω δύο λόγια για αυτήν. Και θέλω να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλαν στο να είμαι εκεί τούτη τη χρονιά.

Είναι άλλο να διαβάζεις Ιστορία, είναι άλλο να βλέπεις φωτογραφίες, είναι εμπειρία ζωής να βρίσκεσαι στον τόπο του μαρτυρίου. Και χάρις σε αυτούς που με προσκάλεσαν, ένιωσα να είμαι μέσα στα βαγόνια, ένιωσα να κοιμάμαι στα κρεβάτια που κοιμήθηκαν χιλιάδες άνθρωποι – ο ένας πάνω στον άλλον – ένιωσα την ανάγκη να προσευχηθώ για τις ψυχές μικρών παιδιών, που είδα τα παπουτσάκια τους, γυναικών, που είδα τα μαλλιά τους, ανθρώπων που έγιναν ολοκαύτωμα μέσα από ένα μίσος που δεν μπορώ να κατανοήσω. Ούτε να καταλάβω ότι προήλθε από πολιτισμένους λαούς – χριστιανικούς λαούς.

Για μένα παραμένει προσκύνημα ζωής και επισφραγίζει αυτό που έχουμε παραλάβει από τους προκατόχους μας – και θα

το κάνουμε με όλη μας την καρδιά από εδώ και πέρα ακόμη περισσότερο ως ευθύνη: να κηρύττουμε ότι ο κάθε άνθρωπος είναι μια ζωντανή εικόνα του Θεού, απαραβίαστη, αιώνια κι ανεκτίμητης αξίας. Ευχαριστώ όσους συνέβαλαν σε αυτό μου το προσκύνημα.

Είμαι βαθύτατα ευγνώμων προς το Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Ελλάδος και την Ισραηλιτική Κοινότητα Βόλου για την εξαιρετική τιμή που μου γίνεται με την εκδήλωση αυτή. Θεωρώ ότι η τιμή αυτή δεν αφορά τόσο εμένα προσωπικά, όσο τη δικακονία μου ως επισκόπου της Ορθοδόξου Εκκλησίας, που προσπαθεί να παραμένει πιστός στο κήρυγμα του Ιησού Χριστού για τη συμφιλίωση, την καταλλαγή και την αγάπη προς τον πλησίον, ανεξαρτήτως φύλου, φυλής, θρησκείας ή κοινωνικής τάξης, καθώς και για την αποδοχή του ξένου και του διαφορετικού, για τη συμπαράσταση και την αλληλεγγύη προς όλα τα θύματα της Ιστορίας.

Η τιμή αυτή, όπως σημειώνεται και στη σχετική πρόσκληση, αποτελεί έκφραση

αναγνώρισης για το έργο της μετριότητάς μου υπέρ του διαθρησκειακού διαλόγου και για τον αγώνα κατά του αντισημιτισμού. Αποδεχόμενος με συγκίνηση την τιμή αυτή, θα ήθελα να μοιραστώ μαζί σας κάποιες σκέψεις, σχετικά με τις δυνατότητες συνάντησης και διαλόγου μεταξύ Χριστιανισμού και Ιουδαϊσμού, όπως αυτές προκύπτουν από μία προσεκτική μελέτη της ιστορίας, της θεολογίας και της πράξης της Ορθόδοξης Εκκλησίας.

A) Οι κοινές ιστορικές ρίζες και καταβολές

Αναμφισβήτητα, αυτός ο διάλογος μεταξύ των δύο μεγάλων θρησκευτικών παραδόσεων είναι ένας από τους μακροβιότερους αλλά και τους πλέον περιπετειώδεις διαθρησκειακούς διαλόγους. Διαρκεί εδώ και 2000 και πλέον χρόνια, και χαρακτηρίστηκε συχνά από πάθος και πείσμα, από υπερβολές και ακρότητες. Δεν έπαψε όμως ποτέ να υφίσταται ακόμη και σε περιόδους, που αυτός φαινόταν να είναι μάλλον ένας μονόλογος. Ένας διάλογος, όμως, πάντοτε ξεκινά από κάποιες κοινές (ιστορικές ή άλλες) αφετηρίες και προϋποθέσεις. Επιπλέον, δεν είναι απαραίτητο να έχει ως τελικό του στόχο να πείσει ο ένας από τους δύο διαλεγόμενους τον άλλο, ούτε να αποδείξει τη μοναδικότητά του, αλλά πολύ περισσότερο αντικατοπτρίζει την έμφυτη ανθρώπινη επιθυμία για την κατανόηση του άλλου, την περιχώρηση και την καταλλαγή. Κι αυτό, παρά τις συγκρούσεις και τα τραύματα που αυτές προκάλεσαν ισχύει και στην περίπτωση του ιουδαιοχριστιανικού διαλόγου.

Συχνά οι ειδικοί, προσπαθώντας να αποδώσουν σχηματικά την πορεία των σχέσεων Εκκλησίας και Ιουδαϊσμού μέσα στην Ιστορία, κάνουν λόγο για τον «χωρισμό των δρόμων» των δύο παραδόσεων και τον τοποθετούν διαφορετικά ο καθένας από τον 1ο έως και τον 4^ο με 5ο αιώνα. Σύμφωνα με αυτό το μοντέλο, χριστιανική Εκκλησία και Ιουδαϊσμός αποτελούν δύο διαφορετικούς δρόμους, που, παρά την κοινή τους αφετηρία, πορεύονται πλέον παράλληλα, χωρίς την προοπτική να συναντηθούν ξανά, καθώς οδηγούν σε διαφορετικές κατευθύνσεις. Μολονότι αυτό το μοντέλο χρησιμοποιήθηκε συχνά ακόμη και στο πλαίσιο των επίσημων διαλόγων των Εκκλησιών με τον Ιουδαϊσμό, σήμερα αντιμετωπίζεται με αρκετή επιφύλαξη. Ο λόγος είναι ότι οι ιδεολογικές και δογματικές/θεολογικές προϋποθέσεις του -δεν παύει να είναι η χριστιανική ερμηνεία των ιστορικών δεδομένων- εμποδίζουν τελικά την κατανόηση της πολυπλοκότητας της σχέσης Χριστιανών και Ιουδαίων από την αρχαιότητα μέχρι σήμερα. Επιπλέον, και παρά την πρόθεση όσων το συνέλαβαν να αξιοποιηθεί σε μία κριτική στάση και ανάγνωση των αντι-ιουδαϊκών και ενίοτε αντισημιτικών φωνών μέσα στους κόλπους της Εκκλησίας, τελικά το μοντέλο του «χωρισμού» πολλές φορές οδήγησε στην απομόνωση των δύο θρησκευτικών παραδόσεων. Η προσεκτική μελέτη των ιστορικών δεδομένων, όμως, οδηγεί σε διαφορετικά συμπεράσματα και κυρίως βεβαιώνει ότι οι δύο δρόμοι δεν χώρισαν ποτέ εντελώς, παρά το γεγονός βέβαια ότι Εκκλησία και Ιουδαϊσμός ακολούθησαν από νωρίς διαφορετικές πορείες. Αυτό οφείλεται στο ότι

και οι δύο θρησκευτικές παραδόσεις τελικά έχουν πολλά κοινά στοιχεία και παρά τη φαινομενική τους αποξένωση, οι δύο συνομιλητές παραμένουν οικείοι με κοινές καταβολές και κοινές παραστάσεις και ιστορίες, όπως θα εξηγήσω σε λίγο.

Θα ήθελα όμως εδώ να αναφέρω τρία σύντομα παραδείγματα από τους πρώτους αιώνες της κοινής ιστορίας Χριστιανισμού και Ιουδαϊσμού, τα οποία με έναν παράδοξο τρόπο αποδεικνύουν ότι οι δύο παραδόσεις δεν κλείστηκαν ερμητικά στον εαυτό τους κι ότι οι πορείες τους, αν και διαφορετικές, δεν είναι ανεξάρτητες η μία από την άλλη, αλλά χαρακτηρίζονται από αλληλεπιδράσεις, συγκρούσεις αλλά και συγκλίσεις.

Το πρώτο παράδειγμα, είναι ο τρόπος που κατανοούν οι εθνικοί αυτές τις δυο πραγματικότητες κατά την αρχαιότητα. Είναι ενδιαφέρον ότι, εκκινώντας συνήθως από μία καθαρά φαινομενολογική ανάγνωση, θεωρούν την Εκκλησία ως μέρος του Ιουδαϊσμού και δεν κάνουν καμιά δογματική ή άλλη διάκριση: ο Λουκιανός ο Σαμοσατεύς, για παράδειγμα, μιλώντας για τον Χριστιανό Πρωτέα Περεγρίνο τον περιγράφει με ιουδαϊκούς όρους, ενώ ο Γαληνός κάνει λόγο για οπαδούς του Μωυσή και του Χριστού, ως να ήταν μία ομάδα. Οποσδήποτε διαφορές υπήρχαν κι ήταν προφανείς για τα μέλη των δυο ομάδων. Είναι επίσης γεγονός ότι σχετικά νωρίς αυτές γίνονται κατανοητές στη ρωμαϊκή εξουσία. Από την άλλη, όμως, τα κοινά στοιχεία της συμπεριφοράς και της καθημερινής ζωής των δύο ομάδων οδηγούν συχνά στην από κοινού αντιμετώπισή τους από τους εθνικούς συμπολίτες τους. Χαρακτηριστικό παράδειγμα είναι τα δάνεια

στη λειτουργική πράξη και οργάνωση της Εκκλησίας από τη ζωή και την πράξη της Συναγωγής, κάτι το οποίο βέβαια έχει την ιστορική του εξήγηση στο γεγονός ότι για ένα μεγάλο διάστημα της πρώτης φάσης της ζωής της Εκκλησίας οι Χριστιανοί επισκέπτονταν τις συναγωγές (και το Ναό) και συμμετείχαν στη λατρεία.

Οι διαφορές μεταξύ των δύο παραδόσεων αναδεικνύονται με ιδιαίτερη έμφαση σε χριστιανικά και ιουδαϊκά κείμενα αυτής της εποχής σε ύφος συχνά επιθετικό και με σαφή πρόθεση την ανάδειξη της αποκλειστικότητας της μίας ή της άλλης θρησκευτικής παράδοσης. Διαβάζοντας, όμως, πίσω από τις γραμμές αυτών των κειμένων -κι αυτό είναι το δεύτερο παράδειγμα- οι ερευνητές διαπιστώνουν ότι αυτή η αγωνιώδης προσπάθεια των συντακτών τους να περιχαράξουν τα όρια της ομάδας τους προδίδει ότι στην πράξη οι σχέσεις Ιουδαίων και Χριστιανών ήταν πολύ διαφορετικές κι ότι οι αλληλεπιδράσεις μεταξύ τους ήταν πολύ περισσότερες: τα κοινά κοιμητήρια Ιουδαίων και Χριστιανών, η χρήση κοινών συμβόλων και κειμένων στα ταφικά τους μνημεία αλλά και η παρουσία Χριστιανών συχνά στις συναγωγές των πρώτων αιώνων της κοινής ιστορίας Εκκλησίας και Ιουδαϊσμού μαρτυρούν πως στην καθημερινότητά τους οι άνθρωποι έβρισκαν πάντοτε τρόπους ειρηνικής συμβίωσης.

Ένα τρίτο δεδομένο από την αρχαία αυτή κοινή ιστορία είναι η πολυμορφία, η οποία χαρακτηρίζει τον Ιουδαϊσμό και τον Χριστιανισμό αυτής της περιόδου. Οι αρχαίες πηγές -γραφτές και αρχαιολογικές- βεβαιώνουν ότι δεν πρόκειται για μονολιθικά φαινόμενα. Άλλωστε, αυτή η πολυ-

μορφία του Ιουδαϊσμού λειτούργησε ως το κατάλληλο περιβάλλον για τους μαθητές του Ιησού και στη συνέχεια για την πρώτη χριστιανική Εκκλησία. Επιπλέον, αυτή η πολυμορφία φαίνεται να διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στις μορφές και την ένταση, την οποία προσλαμβάνει σε διαφορετικές χρονικές στιγμές και διαφορετικούς τόπους ο ιουδαιοχριστιανικός διάλογος, και προσδίδει διαφορετική ποιότητα στις σχέσεις τους. Σε κάθε όμως περίπτωση, οι δύο θρησκευτικές παραδόσεις μοιράζονται υλικό από μία κοινή πολιτισμική δεξαμενή κι έχουν πρόσωπα και πράγματα, τα οποία τους συνδέουν μεταξύ τους. Τρία από αυτά θα ήθελα να παρουσιάσω στη συνέχεια.

Το πρώτο είναι **το πρόσωπο του Ιησού** από την Γαλιλαία, του Ιησού Χριστού της Εκκλησίας. Το ερώτημα, βέβαια, της ταυτότητάς του είχε πάντοτε πολλές και διαφορετικές απαντήσεις ήδη μάλιστα και στην εποχή της επίγειας δράσης του. Χαρακτηριστικό είναι το περιστατικό στην Καισάρεια του Φιλίππου, όπου ο Ιησούς θέτει στους μαθητές του το περίφημο ερώτημα «τίνα με λέγουσιν οί άνθρωποι εἶναι» (Μκ 8, 27-29), για να λάβει από αυτούς ποικίλες απαντήσεις. Είναι βέβαιο, επίσης, ότι Ιουδαίοι και Χριστιανοί δίνουν διαφορετικές απαντήσεις σε αυτό το ερώτημα, το οποίο συχνά αποτέλεσε σημείο αντιπαράθεσης μεταξύ τους. Δεν αμφισβητεί κανείς, όμως, σήμερα την ιουδαϊκή ταυτότητα του Ιησού, ότι δηλαδή ο Ιησούς γεννήθηκε, έζησε και πέθανε Ιουδαίος. Παλαιότερα, βέβαια, κατά τον 19ο και τις πρώτες δεκαετίες του 20^{ου} αιώνα, υπήρχε η τάση ο Ιησούς να κατανοείται αποκομμένος από τις ιουδαϊκές του ρίζες κι ως αρχηγός μίας νέας θρησκεί-

ας, που ήρθε να αντικαταστήσει τον γερασμένο πλέον Ιουδαϊσμό. Κάτι τέτοιο, όμως, δεν μπορεί να προκύψει από την ίδια τη διδασκαλία του Ιησού και την πίστη της αρχαίας Εκκλησίας. Απεναντίας, στη διδασκαλία του Ιησού αντικατοπτρίζονται πολλά από εκείνα τα θεολογικά ζητήματα που απασχολούν τους συγχρόνους του Ιουδαίους: ποια μπορεί να είναι η σχέση της δικαιοσύνης με το έλεος και τη συγχώρηση, τι σημαίνει αληθινή λατρεία του Θεού, ποια είναι τα χαρακτηριστικά ενός πραγματικού μέλους του λαού του Θεού, κ.ά. Ειδικότερα, δύο σημεία της διδασκαλίας του Ιησού αποδεικνύουν σαφώς τις ιουδαϊκές της αφετηρίες. Το πρώτο είναι η βεβαιότητα της μοναδικότητας του ενός Θεού, με όποιες συνέπειες αυτή η βεβαιότητα μπορεί να έχει στην καθημερινή ζωή των πιστών του (αυτό που στην έρευνα συχνά ονομάζεται «ηθικός μονοθεϊσμός») και το δεύτερο είναι η πίστη στη διαθήκη και στην εκλογή του Ισραήλ από τον Θεό. Για την Εκκλησία ο Ιησούς δεν ήρθε για να καταργήσει το Νόμο ως περιττό, αλλά είναι η εκπλήρωσή του, η απάντηση στην προσδοκία των προφητών. Η διδασκαλία του ευθυγραμμίζεται με το προφητικό κήρυγμα κι η ζωή του, και κυρίως ο θάνατος κι η ανάστασή του, είναι αιτία σωτηρίας. Για τους Χριστιανούς μέσα στους αιώνες ο θάνατός του είναι ένα ακόμη στοιχείο της μεσσιανικής του ιδιότητας, ενώ για τους Ιουδαίους -όπως αυτό προκύπτει από το έργο Ιουδαίων καλλιτεχνών κυρίως μετά την τραυματική εμπειρία του Ολοκαυτώματος- ο Ιησούς γίνεται το διαχρονικό σύμβολο του ιουδαϊκού λαού, που βιώνει την τυφλή βία και υφίσταται φοβερά δεινά από άδικες μορφές εξουσίας. Ο Ιησούς

Χριστός, λοιπόν, καθίσταται το κοινό σημείο αναφοράς Εκκλησίας και Ιουδαϊσμού με έναν τρόπο παράδοξο και πέρα από τις διαφορετικές απαντήσεις, που αυτοί δίνουν στο ερώτημα της ταυτότητάς του.

Το δεύτερο σημαντικό σημείο συνάντησης είναι **τα κοινά βιβλικά αναγνώσματα**. Η Παλαιά Διαθήκη, στην ελληνική κυρίως μετάφραση των Ο΄, αποτέλεσε το πρώτο ανάγνωσμα των Χριστιανών στις συνάξεις τους και σταθερή πηγή αναφοράς στο κήρυγμα τόσο του Ιησού όσο και των μαθητών του. Στο Β΄ Τιμ. 3,16 λέγεται χαρακτηριστικά ότι «πᾶσα γραφή θεόπνευστος καὶ ὠφέλιμος πρὸς διδασκαλίαν, πρὸς ἐλεγμὸν, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παιδείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ». Με τον όρο «γραφή» εδώ ο συγγραφέας αναφέρεται πρώτιστα στα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης, βιβλία τα οποία η Εκκλησία τα μοιράζεται με τη Συναγωγή και τα οποία τα θεωρεί θεόπνευστα και κανόνα της ζωής της και της διδασκαλίας της. Είναι ενδιαφέρον ότι η Εκκλησία αναζήτησε το παρελθόν της στο παρελθόν του ιουδαϊκού λαού, όπως αυτό καταγράφηκε στα βιβλία της Παλαιάς Διαθήκης, τα οποία από πολύ νωρίς τα θεώρησε και δικά της βιβλία. Τα ἄσματα του Ισραήλ, οι Ψαλμοί, υπήρξαν και παραμένουν το πλέον αγαπητό ανάγνωσμα των Χριστιανών και τα αναγνώσματα από τους προφήτες και την Πεντάτευχο καταλαμβάνουν σημαντική θέση στη λειτουργική της πράξη. Υιοθετώντας την τυπολογική μέθοδο, γνωστή και στους ραββίνους της αρχαιότητας, η Εκκλησία διάβασε την ιστορία του Ισραήλ ως τύπο και προφητεία της ιστορίας του Ιησού και του δικού της παρόντος. Είναι χαρακτηριστική, μάλιστα, η αντίδρασή της στην προσπάθεια του

γνωστικού Μαρκίωνα κατά τον 2ο αι. μ.Χ. να απεμπολήσει την Παλαιά Διαθήκη από τη ζωή της Εκκλησίας. Για την Εκκλησία μία τέτοια ενέργεια θεωρήθηκε καταδικαστέα κι ο Μαρκίων τέθηκε εκτός Εκκλησίας ως αιρετικός. Διαβάζοντας την αρχαία χριστιανική γραμματεία είναι προφανής η πεποίθηση της Εκκλησίας ότι η Παλαιά Διαθήκη παραμένει το ερμηνευτικό κλειδί κατανόησης της διδασκαλίας και της ζωής του Ιησού Χριστού. Οποσδήποτε ο τρόπος ερμηνείας των παλαιοδιαθηκικών κειμένων κι η σχέση του προς την Καινή Διαθήκη είναι ένα σημείο διαφοροποίησης Ιουδαίων και Χριστιανών, όμως δεν παύει να είναι σημαντική η κοινή αναφορά τους στα κείμενα της Παλαιάς Διαθήκης ως κειμένων που αποτυπώνουν το παρελθόν και των δύο και προσδίδουν νόημα στο παρόν τους. Έτσι, ακόμη και σήμερα, Ιουδαίοι και Χριστιανοί στις πιο σημαντικές στιγμές της ζωής μας, χαράς, λύπης και πένθους, και στις σπουδαιότερες θρησκευτικές γιορτές μας, στην Παλαιά Διαθήκη ανατρέχουμε κι αυτήν διαβάζουμε.

Το τρίτο στοιχείο είναι ένα ακόμη πρόσωπο, το οποίο διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της Εκκλησίας. Πρόκειται για τον **Παύλο, τον Ισραηλίτη από την φυλή Βενιαμίν, τον Φαρισαίο**, όπως ο ίδιος συχνά αυτοπροσδιορίζεται στις επιστολές του. Η ιουδαϊκή ταυτότητα του Παύλου αποτελεί ένα θέμα, το οποίο τα τελευταία χρόνια προκαλεί το ενδιαφέρον των ερευνητών. Αντίθετα προς τις παλαιότερες προσπάθειες υποβάθμισης της ιουδαϊκής αυτοσυνειδησίας του Παύλου, η έρευνα σήμερα βεβαιώνει ότι ο απόστολος των εθνών δεν έπαψε ποτέ να θεωρεί τον εαυτό του παιδί του Ισραήλ και μέλος του

λαού του Θεού. Ο τρόπος που κατανοεί τον ρόλο του Ισραήλ μέσα στην ιστορία παραπέμπει στο κήρυγμα των προφητών και στο κάλεσμά τους ο Ισραήλ να γίνει αφορμή τα έθνη να επιστρέψουν στον Θεό και να τον δοξάσουν. Είναι χαρακτηριστικά τα όσα λέει στο 11^ο κεφάλαιο της προς Ρωμαίους επιστολής, όπου παρομοιάζει τον Ισραήλ με ήμερη ελιά, «καλλιέλαιον», και τους εξ εθνών Χριστιανούς ως τα κλαδιά της άγριας ελιάς που μπολιάζονται επάνω στο ήμερο δένδρο. Είναι το θέλημα του Θεού τα έθνη να γίνουν τμήμα οργανικό του λαού του Θεού, όπως είναι επίσης «ἀμεταμέλπητα τὰ χαρίσματα καὶ ἡ κληῖσις τοῦ θεοῦ» (11,29), ώστε ο Παύλος να βεβαιώνει ότι τελικά «πᾶς ὁ Ἰσραὴλ σωθήσεται». Στη βασιλεία του Θεού συμβαίνουν παράδοξα πράγματα, όπως άγρια κλαδιά να μπολιάζονται σε ήμερο δένδρο και γίνονται ήμερα, ή ήμερα κλαδιά που αποκόπηκαν να μπολιάζονται ξανά στον κορμό και να ξαναζωντανεύουν. Κι είναι τόσο παράδοξο αυτό το σχέδιο, ώστε ο Παύλος να ξεσπά στο τέλος σε έναν ύμνο για το «βάθος [του] πλούτου καὶ [τῆς] σοφίας καὶ [τῆς] γνώσεως [τοῦ] Θεοῦ» (11,33). Στο όραμα της σωτηρίας του Χριστιανού και Ισραηλίτη Παύλου, Χριστιανοί και Ιουδαίοι μοιράζονται ένα κοινό ένδοξο μέλλον και μετέχουν από κοινού στη σωτηρία του Θεού.

B) Στοιχεία από την θεολογία της Ορθόδοξης Εκκλησίας

Συνεχίζοντας την αναφορά σε θεολογικά στοιχεία, τα οποία βρίσκονται στην αφετηρία των δύο αβρααμικών θρησκευτικών παραδόσεων, θα θέλαμε στη συνέχεια

να περιγράψουμε με συντομία ορισμένους βασικούς θεολογικούς πυλώνες της χριστιανικής θεολογίας, με τους οποίους αναδεικνύεται ότι παρά την αντίθετη ιστορική πορεία που ακολούθησαν οι δυο θρησκευτικές παραδόσεις, σε ό,τι αφορά την Ορθόδοξη Εκκλησία αυτή φαίνεται να διατηρεί σε επίπεδο τουλάχιστον αρχών την ίδια «περιληπτική» προσέγγιση για τον Ιουδαϊσμό, αλλά και γενικότερα για τον άνθρωπο κάθε θρησκευτικής καταγωγής.

1. Αφετηρία της χριστιανικής (όπως άλλωστε και της ιουδαϊκής) θεολογίας και της εκκλησιαστικής εμπειρίας δεν είναι άλλη από την αυτο-αποκάλυψη με ποικίλους τρόπους του ίδιου του Θεού στην ιστορία αρχικά του λαού του Θεού και στη συνέχεια στο πρόσωπο του Υιού και Λόγου του Θεού. Πρόκειται για μια φανέρωση του Θεού στον άνθρωπο, χωρίς διακρίσεις και περιορισμούς, που αποσκοπεί στη δημιουργία μιας ελεύθερης και αγαπητικής σχέσης διαλόγου και αλληλοπεριχώρησης. Η αποκάλυψη του Θεού συνιστά μια κατεξοχήν δημόσια πράξη που φανερώνει την έγνοια του ενός Θεού για τη φροντίδα και τη σωτηρία ολάκερης της δημιουργίας του. Προς την κατεύθυνση αυτή θα συνάψει τη διαθήκη του με τον αρχαίο Ισραήλ και στη συνέχεια θα ανανεώσει τη διαθήκη αυτή στο πρόσωπο του Χριστού με ολάκερη την ανθρωπότητα, γεγονός που αναδεικνύει την καθολικότητα του χριστιανικού σωτηριώδους μηνύματος. Στο σχέδιο αυτό της θείας οικονομίας για τη σωτηρία του ανθρώπου, η πρώτη Διαθήκη μεταξύ Θεού και Ισραήλ, αν και ολοκληρώθηκε και πληρώθηκε με τον ερχομό του Ιησού Χριστού, δεν έπαψε ποτέ να διατηρεί την ιδιαίτερη σωτηριολογική σημασία της και το ρόλο

της, καθώς ο Θεός δεν ανακαλεί σε καμιά περίπτωση την πρωτοβουλία που κάποτε πήρε απέναντι στον άνθρωπο.

2. Δεν θα αναφερθώ εκ νέου στο πρόσωπο του Ιησού Χριστού. Αυτό που θα ήθελα ωστόσο να σημειώσω στο σημείο αυτό είναι ότι το ήθος, που με την επίγεια ζωή και το κήρυγμά Του πρόσφερε στον άνθρωπο ο Ιησούς, γίνεται πράξη κατεξοχήν στην θεία Ευχαριστία. Πρόκειται για το Μυστήριο που συγκροτεί την Εκκλησία, εκφράζει την αυτοσυνειδησία της και την ταυτότητά της και το οποίο προσφέρει έστω και στιγμιαία και εκ μέρους μια πραγματική πρόγευση του προσωπικού τρόπου ύπαρξης του ίδιου του Τριαδικού Θεού, ο οποίος πρόκειται να φανερωθεί πλήρως στην ερχόμενη Βασιλεία, στη μελλοντική τελική σωτηριώδη επέμβαση του Θεού. Ένα από τα βασικά γνωρίσματα της ευχαριστιακής ταυτότητας της Εκκλησίας είναι ότι αυτή αποτελεί τον τόπο, όπου κάθε είδους αποκλεισμός που βασίζεται σε γνωρίσματα της φύσης, όπως η φυλή, το φύλο, οι κοινωνικές, θρησκευτικές ή άλλες διαφοροποιήσεις, σχετικοποιείται, καθώς εκείνο που προέχει είναι η μοναδικότητα και ο ανεπανάληπτος χαρακτήρας του ανθρώπινου προσώπου, ως κατ' εικόνα Θεού δημιουργήματος του Θεού. Είναι άραγε δυνατό, ο Χριστιανός, ως μέλος του ευχαριστιακού σώματος του Χριστού να ενστερνίζεται ποτέ συνειδητά ή ασυνείδητα και για οποιονδήποτε πρόσκαιρο, πολιτικό ή ευρύτερα ιδεολογικό λόγο, οποιαδήποτε ρατσιστική ή άλλη απάνθρωπη ιδεολογία, όπως εν προκειμένω ο αντισημιτισμός, που ακυρώνει και απορρίπτει εκ προοιμίου στην πράξη το μοναδικό χαρακτήρα του κάθε άλλου προσώπου;

Γ) Παραδείγματα από τη σύγχρονη πρακτική της Ορθόδοξης Εκκλησίας: Η περίπτωση του Μητροπολίτη Δημητριάδος Ιωακείμ

Το διαχρονικό αυτό πνεύμα αλληλοκατανόησης και αμοιβαίου σεβασμού μεταξύ Χριστιανισμού και Ιουδαϊσμού, παρά τις διακυμάνσεις τις οποίες γνώρισε ιστορικά, έχει συχνά ενσαρκωθεί και εκφραστεί στο διάβα της ιστορικής πορείας, ειδικά της Ορθόδοξης Εκκλησίας της Ελλάδος, από το παράδειγμα μεγάλων ιεραρχών, όπως του Αρχιεπισκόπου Αθηνών Δαμασκηνού, του Μητροπολίτη Ζακύνθου Χρυσοστόμου αλλά και του αιμνήστου προκατόχου μας Μητροπολίτη Δημητριάδος Ιωακείμ, που ο καθένας με τον τρόπο του, και από γνήσια χριστιανικά αισθήματα παρακινούμενος, συνέβαλε στη σωτηρία χιλιάδων Ελλήνων Εβραίων. Θα ήθελα, λοιπόν, στο σημείο αυτό να αναφερθώ με συντομία στην προσωπικότητα και το έργο του αιμνήστου προκατόχου μου, μακαριστού Μητροπολίτη Δημητριάδος Ιωακείμ (Αλεξοπούλου), ο οποίος ενσάρκωσε με τις πράξεις του το ιστορικό παράδειγμα διαιολόγου και τις θεολογικές παραμέτρους, τις οποίες περιγράψαμε παραπάνω, συμβάλλοντας με τον τρόπο του στη σωτηρία συμπατριωτών μας Εβραίων, στα δύσκολα χρόνια της ναζιστικής κατοχής.

Δεν θα αναφερθούμε εδώ στον πολύπλευρο ρόλο του Μητροπολίτη Ιωακείμ κατά τη διάρκεια του αντιστασιακού αγώνα ενάντια στο Γερμανικό ζυγό. Θα επικεντρωθούμε μονάχα στη συμβολή του για τη σωτηρία εκατοντάδων Εβραίων από τη ναζιστική θηριωδία, που ζούσαν τότε στην επαρχία του. Σύμφωνα με τα επίσημα στοι-

χεία του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου Ελλάδος, την εποχή εκείνη (1943) η εβραϊκή κοινότητα του Βόλου αριθμούσε περί τα 872 μέλη, που με αρχηγό τον Αρχираββίνο Μωϋσή Συμεών Πέσσαχ, είχαν αναπτύξει μια πολύ έντονη κοινωνική και οικονομική ζωή και δραστηριότητα.

Όταν τον Σεπτέμβριο του ίδιου έτους οι γερμανικές δυνάμεις θα ζητήσουν από τις αρμόδιες αρχές στον Βόλο στοιχεία σχετικά με τους Εβραίους πολίτες της περιοχής, ο Αρχираββίνος θα στραφεί αμέσως προς τον Μητροπολίτη Ιωακείμ, ζητώντας τη συνδρομή του προκειμένου να αντιμετωπιστεί ο διαφαινόμενος κίνδυνος. Όπως θα αφηγηθεί ο ίδιος ο Μητροπολίτης σε μεταγενέστερο χρόνο, μια μαρτυρία που επιβεβαιώνεται από πολλές πλευρές, οι σχέσεις του με τον Αρχираββίνο ήταν άριστες. Αμέσως μόλις ο τελευταίος του εξέθεσε τους φόβους του, ο Μητροπολίτης φρόντισε να ενημερωθεί από τον φίλο προσκείμενο Γερμανό πρόξενο της περιοχής για τις προθέσεις των κατακτητών και αμέσως συμβούλευσε τον Αρχираββίνο οι Εβραίοι πολίτες του Βόλου να φύγουν το συντομότερο δυνατό από την πόλη. Για το σκοπό αυτό ο μακαριστός Μητροπολίτης θα συντάξει ιδιόχειρη συστατική επιστολή, η οποία και διασώζεται, απευθυνόμενος προς τους εφημερίους των χωριών της επαρχίας του, τους αρχηγούς της αντίστασης και τους υπόλοιπους Έλληνες πολίτες, όπως συμβάλλουν με κάθε τρόπο - «εν παντί», όπως σημειώνει χαρακτηριστικά, στην προσπάθεια του Αρχираββίνου για τη σωτηρία των Εβραίων. Την ίδια στιγμή ο Ιωακείμ, χωρίς δεύτερη σκέψη και παρά τους προφανείς κινδύνους που μια τέτοια κίνηση ενείχε, θα διαφυλάξει πολλά πολύτιμα αντικείμενα της Εβραϊκής κοινότη-

τας, κατόπιν παράκλησης των ίδιων των Εβραίων συμπατριωτών του, ενώ παράλληλα δεν θα διστάσει να απευθύνει και δημόσια πρόσκληση στον λαό της επαρχίας του για την επιστροφή τυχόν πολύτιμων αντικειμένων στους προκατόχους τους, που ανήκαν στις εβραϊκές οικογένειες προ της φυγής τους, «δια να ζήσουν και εκείνοι τώρα που απεκτήσαμεν όλοι την ελευθερία της πατρίδος μας».

Στο πλαίσιο της ίδιας μαρτυρίας, ο Μητροπολίτης Ιωακείμ θα εκφράσει την ικανοποίησή του για τη δύναμη που του έδωσε ο Θεός να συμβάλει με τις όποιες δυνάμεις του στη διάσωση των Εβραίων συμπατριωτών του, δείχνοντας έτσι εμπράκτως την αληθινή και βαθιά εκτίμησή του απέναντί τους, χωρίς να παρασύρεται από τα στερεότυπα των θρησκευτικών προκαταλήψεων, αλλά εμπνεόμενος από μια κατεξοχήν ανθρωπιστική αλληλεγγύη για τη σωτηρία κάθε ανθρώπινης ύπαρξης, η οποία, όπως είδαμε, αποτελεί εξάπαντος εικόνα Θεού.

Στο ίδιο πνεύμα και με αφορμή ποικίλες εκφράσεις ανάρμοστης συμπεριφοράς από ορισμένους κατοίκους της πόλης του Βόλου στα χρόνια μετά την Κατοχή (1949), οι οποίοι προέβησαν σε επιθέσεις ενάντια στην Εβραϊκή Συναγωγή ή τραγουδούσαν αδόκιμα κατά την Μ. Παρασκευή άσματα εναντίον των Εβραίων, ο μακαριστός Ιωακείμ θα επικαλεστεί «το αληθές χριστιανικόν πνεύμα της ανοχής και της αγάπης προς τους συμπολίτας μας Ισραηλίτας», εκφράζοντας έτσι από τη μια το γνήσιο ευαγγελικό ήθος και την εκκλησιαστική αυτοσυνειδησία του Σώματος του Χριστού, και από την άλλη τη ριζική αντίθεσή του και ρητή καταδίκη κάθε είδους απάνθρωπης ρατσιστικής συμπεριφοράς, η οποία

έρχεται σε πλήρη αντίθεση με την ίδια την ιδιότητα του Χριστιανού.

Η γενικότερη στάση και συμπεριφορά του Μητροπολίτη Ιωακείμ υπήρξε σωτήρια για τους Εβραίους πολίτες του Βόλου, καθώς, σύμφωνα και πάλι με τα επίσημα στοιχεία του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου, το ποσοστό των θυμάτων στην περιοχή του Βόλου αγγίζει μόλις το 26%, αποτελώντας έτσι το χαμηλότερο ποσοστό Εβραίων θυμάτων σε όλη την Ελλάδα, γεγονός που πιστοποιεί με τον πλέον σαφή και αναμφισβήτητο τρόπο τον σπουδαίο ρόλο που διαδραμάτισε στη δύσκολη εκείνη συγκυρία ο προκάτοχός μας για τη σωτηρία των Εβραίων συμπολιτών μας. Η σπουδαιότητα της συμβολής του, άλλωστε, πιστοποιείται και από το γεγονός ότι η αρμόδια ισραηλινή αρχή σχετικά με τα θύματα του Ολοκαυτώματος, η επονομαζόμενη Yad Vashem, κατέταξε μεταθανατίως τον μακαριστό Μητροπολίτη Ιωακείμ μεταξύ των «Δικαίων των Εθνών», εξ αφορμής της ιδιαίτερης συνεισφοράς του στη χωρίς προηγούμενο διάσωση του εβραϊκού πληθυσμού της πόλης του Βόλου.

Δ) Επιλεγόμενα

Είναι, φοβάμαι, αλήθεια ότι κατά καιρούς διάφοροι εκπρόσωποι της Εκκλησίας και στη χώρα μας δεν κράτησαν πάντοτε ανάλογη στάση απέναντι σε φαινόμενα ρατσισμού, διωγμού αθών ανθρώπων, προστασίας κάθε λογής περιθωριακών και κατατρεγμένων ψυχών, ή απέναντι στα θύματα της ναζιστικής θηριωδίας και του αντισημιτικού μένους. Τέτοιες αρνητικές συμπεριφορές και ανάλογα φαινόμενα βρήκαν δυστυχώς και πάλι πρόσφορο έδα-

φος με αφορμή, ή μάλλον με πρόφαση, την δεινή οικονομική κρίση που βιώνει ο λαός μας στις μέρες μας. Ποικίλοι νοσταλγοί των χιτλερικών εγκλημάτων και θιασώτες των πλέον απάνθρωπων ιδεολογιών, βρήκαν την ευκαιρία να εκμεταλλευτούν τα προβλήματα ή τους φόβους των συμπολιτών μας, επιχειρώντας να σπείρουν το μίσος και τη μισαλλοδοξία απέναντι στη διαφορετικότητα, για κάθε διαφορετικό άνθρωπο, τελικά για τον κάθε άνθρωπο, που αντιστέκεται με πάθος στον απανθρωπισμό του ανθρώπινου προσώπου. Πολλές φορές και εμείς ως εκπρόσωποι του εκκλησιαστικού σώματος και πολλοί πιστοί μας δεν στάθηκαν στο ύψος των περιστάσεων, υιοθετώντας συχνά εμπρηστικό και προπάντων αντιχριστιανικό λόγο, που σε καμιά περίπτωση δεν θα μπορούσε να βρει αναλογίες στο λαμπρό και φωτεινό παράδειγμα του προκατόχου μας μακαριστού Ιωακείμ.

Όπως έχει εύστοχα σημειωθεί, «η ευθύνη της Εκκλησίας δεν εντοπίζεται μόνον στο γεγονός ότι [...] στέκεται έμπρακτα δίπλα στους αναγκεμένους ανθρώπους, ανεξαρτήτως φυλετικής, εθνικής ή θρησκευτικής προέλευσης, αλλά [και στο ότι οφείλει] με όλες τις ποιμαντικές, θεολογικές και πρακτικές δυνατότητές της, [...] να μη συναινέσει ή να ανεχθεί, έστω και με τη σιωπή της, φασιστικές και εθνικιστικές πρακτικές, αλλά και να θέσει εκτός Εκκλησίας τις φοβικές ρητορείες και τα συνθήματα μίσους προς τον άλλο, τον ξένο...», στην περίπτωση μας τον Εβραίο συμπολίτη και αδελφό μας.

Ολοκληρώνοντας την ομιλία μου αυτή, θα ήθελα να αναφερθώ στα περίφημα λόγια μιας Εβραίας που έγινε Χριστιανή και

έζησε πραγματικά βίο αγίας, της Σιμόν Βέλ. Έλεγε λοιπόν η Βέλ ότι δεν υπάρχει χειρότερο πράγμα για έναν Χριστιανό από το «να μην τηρεί τις εντολές του Χριστού, να μην τιμά το Όνομά Του και να μην είναι έτοιμος να πεθάνει για Αυτόν». Νομίζω ότι και οι τρεις αυτές αρνητικά διατυπωμένες προτροπές της Σιμόν Βέλ - η τήρηση των εντολών του Χριστού, ο αγιασμός του

Ονόματός Του και η ετοιμότητα να πεθάνουμε για Αυτόν - δεν νοούνται χωρίς την ενεργητική μας στράτευση εναντίον του φυλετικού μίσους και εναντίον του αντισημιτισμού και ταυτόχρονα τη στράτευσή μας στην υπηρεσία της αμοιβαίας κατανόησης, της ειρηνικής συνύπαρξης και της αποδοχής της μοναδικής αξίας κάθε ανθρώπου.

ΟΜΙΛΙΑ του ΡΑΒΒΙΝΟΥ ΛΑΡΙΣΑΣ κ. Ηλία ΣΑΜΠΕΤΑΪ

«Δεν πρέπει να υπάρχουν διακρίσεις, ούτε υποσημειώσεις χρώματος, φυλετικής, εθνικής, κοινωνικής καταγωγής ή, δογματικών και πολιτιστικών πεποιθήσεων. Η Βίβλος έχει αχρωματοψία απέναντι στις διακρίσεις»

Όταν ξεκίνησα να καταγράψω κάποιες σκέψεις για τη σημερινή παρουσίαση, προβληματίστηκα· συλλογίσθηκα τα λόγια του **Μωυσή Μαϊμονίδη** πως:

*Κανένας δεν άγγιξε ούτε ψηλάφισε
τα χρώματα της ίριδος
κανένας δεν ζωγράφισε την ευωδιά ενός άνθους
Όπως κανένας δεν άγγιξε
τα κύματα μιας μουσικής σύνθεσης.*

[Υπόμνημα Μισνά Σανέδριν, κεφ. 10]

Πως λοιπόν να μιλήσουμε για τον θρησκευτικό ηγέτη, μια πολύπτυχη και πολυ-

τάλαντη προσωπικότητα, όπως ο Μητροπολίτης Ιγνάτιος;

Θα επικεντρωθώ σε ένα θέμα: τις σχέσεις του Σεβασμιώτατου με την Ισραηλιτική Κοινότητα Βόλου και, κατ' επέκταση, με τους Ελληνοεβραίους.

Ένα ισχυρό αίσθημα φιλαλληλίας και ανθρωπιστικής ευθύνης, οδηγεί κάθε χρόνο τον Μητροπολίτη Ιγνάτιο στις εκδηλώσεις της **Εθνικής Ημέρας Μνήμης Ολοκαυτώματος**, κοντά στους λίγους επιζήσαντες των στρατοπέδων συγκεντρώσεως, κοντά στους απογόνους και τους συγγε-

νείς των θυμάτων του αναιτιολόγητου μίσους και της απεριγράπτης Ναζιστικής βαρβαρότητας!

Εφέτος οι εκδηλώσεις έλαβαν χώρα στη φιλόξενη στέγη του Πνευματικού Κέντρου της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος και Αλμυρού.

Γίνετε Σεβασμιώτατε σημαιοφόρος αλληλεγγύης και ανθρωπιάς για την κοινωνία της Μαγνησίας, και όχι μόνον!

Τον Ιανουάριο του 2015 τα μέλη της Ισραηλιτικής Κοινότητας Λάρισας και ένα μεγάλο κομμάτι της ευρύτερης Λαρισαϊκής κοινωνίας, είχαμε την τιμή να ακούσουμε τον Μητροπολίτη Ιγνάτιο να αναλύει το νόημα της Σοά και να καταδικάζει το διαχρονικό έγκλημα του Αντισημιτισμού.

Επισκεφθήκατε Σεβασμιώτατε τον χώρο μαρτυρίου και εξόντωσης, το **στρατόπεδο Άουσβιτς - Μπιρκενάου**, γιατί θελήσατε να τιμήσετε επί τόπου τη μνήμη των θυμάτων και γιατί θελήσατε να τονίσετε πως η τραγωδία της **Σοά** δεν αφορά μόνον τον Λαό Ισραήλ, αλλά έχει πανανθρώπινη διάσταση!

Πάντοτε μιλάτε με θάρρος, χωρίς προκαταλήψεις και ποτέ δεν διστάσατε να κατακρίνετε όσους ασχημονούν και δαιμονολογούν κατά Ιουδαίων. Αντιμετωπίζετε πάντοτε τους Ιουδαίους ως αδελφούς συμπολίτες, παρά τις διαφορές μας σε θέματα πίστης και θρησκευτικής ταυτότητας.

Υπάρχει μια Διδασκαλία, μια παρακαταθήκη που μας συνδέει όλους άρρηκτα. Είναι η Βιβλική διδασκαλία για τη δημιουργία του ανθρώπου «*κατ' εικόνα και καθ' ομοίωσιν του Θεού*»! Διδασκαλία ιερή και δεσμευτική για όλους τους μονοθεϊστές. Για όλους τους ανθρώπους που ασπάζονται τις αξίες του *Δυτικού Πολιτισμού*, το θαυμαστό αμάλαμα

Βιβλικής και Αρχαιοελληνικής σκέψης. Διδάσκει πως κάθε ύπαρξη είναι έργο ενός κοινού, Πάνσοφου Δημιουργού. Όλοι οι άνθρωποι είναι ισότιμοι! Ότι δεν πρέπει να υπάρχουν διακρίσεις, ούτε υποσημειώσεις χρώματος, φυλετικής, εθνικής, κοινωνικής καταγωγής ή, δογματικών και πολιτιστικών πεποιθήσεων.

Η Ενότητα του Ανθρωπίνου Γένους είναι απόρροια της πίστης στην Ενότητα - Μοναδικότητα του Θεού.

Η Βίβλος έχει αχρωματοψία απέναντι στις διακρίσεις. Η μόνη αποδεκτή διάκριση είναι ο διαχωρισμός των ανθρώπων στα δύο φύλλα:

άρσεν και θήλυ εποίησεν αυτούς! [Γεν. 1:27].

Την Πεντατευχική ισότητα των ανθρώπων απηχούν επίσης τα λόγια του **Αποστόλου Παύλου** προς τους Αθηναίους, επισκεπτόμενος τον Άρειο Πάγο [Πρ. 17:26]:

Δημιούργησε από έναν άνθρωπο όλα τα έθνη των ανθρώπων και τους εγκατέστησε πάνω σ' όλη τη γη. [...]

Η διδασκαλία του Παύλου στηρίζεται στην ερμηνευτική προσέγγιση των Φαρισαίων Νομοδιδασκάλων, από τις τάξεις των οποίων κατάγεται, όπως ο ίδιος διακήρυξε:

Εγώ είμαι Ιουδαίος, γεννημένος στην Ταρσό της Κιλικίας, μεγαλωμένος όμως εδώ στα Ιεροσόλυμα.

Είχα δάσκαλο τον Γαμαλιήλ που με δίδαξε με ακρίβεια τον νόμο των προγόνων μας. [...] [Πρ. 22:3]

Την ισότητα των ανθρώπων απηχούν επίσης τα λόγια του **Νομοδιδάσκου Ράβα**: [Πεσ. 25 β]

Παρουσιάσθηκε ενώπιόν του ένας άντρας και του είπε: Ο διοικητής της πόλεως με διέταξε να σκοτώσω τον τάδε, ειδάλλως εκείνος θα διατάξει την δική μου εκτέλεση. Ο Ράβα του

απάντησε: καλύτερα να διακινδυνεύσεις την εξόντωσή σου, παρά να διαπράξεις φόνο. Γιατί άραγε να πιστέψεις πως το αίμα σου είναι πολυτιμότερο από το αίμα του συνανθρώπου σου;

Κατά τον **Ραμπί Ακιβά**, όλες οι απόψεις περί ισότητας εδράζονται στον χρυσό κανόνα του Λευϊτικού: [19:18]

Θέλεις αγαπά τον πλησίον σου ως σεαυτόν!

Ο **Παναγιώτης Κανελλόπουλος** έγραψε: [Πέντε Αθηναϊκοί Διάλογοι, σελ. 90]

όταν θίγεται ή όταν φύγει από τη ζωή ο πλησίον είναι σαν να φεύγει ο αληθινός εαυτός μας!

Το **Σουλχάν Αρούχ: ο Κώδικας Ιουδαϊκής Νομοθεσίας** αρχίζει με την οδηγία - παραίνεση πώς να ξεκινάμε το καθημερινό οδοιπορικό: [Οραχ Χάγιμ, 1:1]

Να οπλιστείς με δύναμη λιονταριού για να λατρεύσεις τον Δημιουργό του!

Στην Πραγματεία **Πιρκέ Αβώτ: Κεφάλαια Πατέρων** [5:23] διαβάζουμε μια παραπλήσια νουθεσία:

Έσο τολμηρός ως ο πάνθηρ και ελαφρύς ως ο αετός, ταχύς ως η δορκάς και ισχυρός ως ο λέων δια να ποιής το θέλημα του Πατρός σου του εν τοις Ουρανοίς!

Ο καλός και ευσεβής άνθρωπος οδηγείται στη ζωή από μια αλάνθαστη πυξίδα: τα λόγια του Ψαλμού: [15:8]

Σιβίτι Αντονάϊ Λενεγκντί ταμίντ

Τον Κύριο έβαλα πάντοτε μπροστά μου!

Τα λόγια αυτά αποτυπώνονται στις προσόψεις συναγωγών και εκκλησιών, και κοσμούν Ιουδαϊκά προσευχολόγια και εγχειρίδια ηθικής.

Στο Ταλμούδ ο ανθρώπινος βίος παραλληλίζεται με μεγάλη λεωφόρο. Κάθε άτομο καλείται να πορεύεται στη «**χρυσή λωρίδα**

– **σεβίλ αζαάβ**», να πορεύεται στο κέντρο με ασφάλεια και με εποικοδομητική διάθεση.

Σε διαλογική συζήτηση Ταλμουδιστών Νομοδιδασκάλων του 2ου αιώνα κ. π., τέθηκε το ρώτημα [Αβ. 2:1]:

Ποία λογίζεται ευθεία οδός - που καλείται ο άνθρωπος να επιλέξει; Ο Ραμπί Γεουντά είπε εκείνη που περιποιεί τιμή εις τον περιπατούντα εν αυτή και [προσδίδει] τιμή εις αυτόν εκ μέρους των συνανθρώπων του!

Η πόρευσή σας Σεβασμιώτατε δίπλα στους Ισραηλίτες συμπολίτες σας, χαράσσεται με ευγνωμοσύνη στις συνειδήσεις όλων των Ελληνοεβραίων!

Επιτρέψτε μου να αναφερθώ σε μια σπουδαία προσωπικότητα από τον χώρο του Ταλμούδ, τον **Ιλλέλ α-ζακέν: Ιλλέλ ο Πρεσβύτερος**. Υπήρξε άνθρωπος μελίχιος, ταπεινόφρων, υπομονετικός. Δεν αγαπούσε απλώς την ειρήνη, αλλά επεδίωκε την εγκαθίδρυσή της! Επιζητούσε ειρηνικές σχέσεις με όλους τους συνανθρώπους του και εργάσθηκε ακαταπόνητα να τους φέρει κοντά στη Διδασκαλία της Βίβλου. Χαρακτηριστική είναι η στάση του απέναντι στην εριστική διάθεση εθνικού αγνωστικιστή, που ζήτησε να του διδάξει όλη την Τορά όσο θα στεκόταν στο ένα του πόδι – δηλαδή σε σύντομο χρονικό διάστημα. Ο Ιλλέλ δεν εξοργίσθηκε μαζί του, αλλά του είπε [Σαμπ. 31 α]:

Ότι είναι μισητό σε εσένα μην το κάνεις στον συνάνθρωπό σου αυτή είναι όλη η Τορά. Όλα τα υπόλοιπα είναι ερμηνεία και επεξήγηση αυτού του κανόνα. Πήγαινε να μελετήσεις!

Στο απόκρυφο βιβλίο του **Τώβιτ** διαβάζουμε επίσης: *Ότι δεν θέλεις να σου κάνουν, μην το κάνεις κι εσύ στους άλλους!* [4:15]

Στο δε **Κατά Ματθαίον** διαβάζουμε μια παραλλαγή της ίδιας ρήσης: [7:12]

Όλα όσα θέλετε να σας κάνουν οι άλλοι άνθρωποι, αυτά να τους κάνετε κι εσείς σ' αυτό συνοψίζονται ο Νόμος και οι προφήτες!

Ο **Ραββί Συμεών** μίλησε για τρεις διακρίσεις που κοσμούν και τιμούν σπουδαίους ανθρώπους: [Αβ., 4:17]

*Τρία είναι τα στέμματα: το στέμμα της Τορά – δηλαδή της γνώσης, το στέμμα της ιεροσύνης και το στέμμα της βασιλείας. Ανώτερο όλων όμως, είναι το «**στέμμα του καλού ονόματος – κέτερ σεμ τοβ**»!*

Τίτλος δυσεύρετος που δεν εξαγοράζεται, δεν κληροδοτείται, ούτε μεταβιβάζεται από πατέρα σε γιο. Κατακτάται με αγώνα και θυσίες. Είναι διάκριση που εκφράζει ανιδιοτέ-

λεια και ανθρωπιά!

Σεβασμιώτατε, η διάκριση του καλού ονόματος δικαιοματικά σας ανήκει!

Στο τελετουργικό της Συναγωγής μόλις ολοκληρωθεί ο ετήσιος κύκλος ανάγνωσης της Πεντατεύχου, ο ιερούργος και όλοι οι παριστάμενοι αναφωνούν προς αλλήλους:

χαζάκ χαζάκ βενιχαζέκ

Έσο δυνατός και κραταιός και είθε όλοι να καταστούμε δυνατοί για να επιτελούμε κι άλλες θεάρεστες πράξεις!

Σεβασμιώτατε, να έχετε υγεία και δύναμη έως τα εκατόν είκοσι – όσα τα έτη ζωής του Νομοπαραλήπτη Μωυσή!

ΟΜΙΛΙΑ του ΚΑΘΗΓΗΤΗ κ. Κωνσταντίνου ΑΝΔΡΟΥΛΙΔΑΚΗ

«Θαρρώ πως έφτασε η ώρα να θεσπίσει και η Ορθόδοξη Εκκλησία τη δική της Διακήρυξη Nostra Aetate!»

Η σημασία του Ιουδαιοχριστιανικού διαλόγου για την ειρήνη και την καταλλαγή

Το θέμα, για το οποίο θα σας παρουσιάσω μερικές σκέψεις – μάλλον προτάσεις για διάλογο – είναι: η σημασία του Ιουδαιοχριστιανικού διαλόγου για την αντιμετώπιση του φυλετικού

μίσους, του αντισημιτισμού και της μισαλλοδοξίας, για τη συμφιλίωση, την ειρήνη και την καταλλαγή. Κατανοούμε όλοι τη μεγάλη σημασία του θέματος, και επιθυμώ να εκφράσω τις θερμές ευχαριστίες μου

προς το Κεντρικό Ισραηλιτικό Συμβούλιο Ελλάδος για τη μεγάλη τιμή να μου αναθέσει την ομιλία τούτη, ιδίως μάλιστα λόγω της συγκυρίας της εκδηλώσεώς μας: επειδή αφορά στην αναγνώριση των σημαντικότερων υπηρεσιών του Μητροπολίτου Δημητριάδος και Αλμυρού κ. Ιγνατίου για τον διαθρησκευτικό διάλογο, την ειρήνη και την καταλλαγή.

Θα αναφερθώ πρώτα γενικότερα στην ανάγκη του Ιουδαιοχριστιανικού διαλόγου, στις προϋποθέσεις και τους σκοπούς του. Θα θίξω έπειτα τα κοινά στοιχεία ή θεμέλια Ιουδαϊσμού και Χριστιανισμού, και μερικά ενδεχόμενα θέματα του διαλόγου των. Θα αναφερθώ στο θέμα μας από μια σκοπιά όχι μόνο θεολογική, αλλά ευρύτερη και φιλοσοφική. Τα ζητήματα που μας απασχολούν είναι πολυσύνθετα, οπότε θα θίξω απλώς ελάχιστα μόνο σημεία, κατ' ανάγκην συνοπτικά και επιγραμματικά. Για τούτο παρακαλώ την κατανόησή σας.¹

Γιατί υπάρχει ανάγκη του Ιουδαιοχριστιανικού διαλόγου; Το πρόβλημα που οδηγεί στην ανάγκη αυτή είναι οι προκαταλήψεις, η μισαλλοδοξία, ενίοτε η αμοιβαία δυσπιστία και καχυποψία. Τα αίτια είναι βέβαια ιστορικά: η μακραίωνη αντιπαλότητα, ο αντισημιτισμός, οι διώξεις και τα πογκρόμ κατά των Εβραίων από την αρχαιότητα έως τις μέρες

μας, με αποκορύφωμα το Ολοκαύτωμα του 20ού αιώνα. Η ιστορία των Εβραίων στην Ευρώπη είναι μια ιστορία καταπίεσης και διωγμών (π.χ., εκδίωξη όλων των Εβραίων από πόλεις, όπως, λ.χ., από την Κολωνία το 1431, ή και από ολόκληρες χώρες, λ.χ., την Ισπανία, το 1492, και την Πορτογαλία, το 1496): περιορισμοί και αφαίρεση δικαιωμάτων, απαγορεύσεις, εγκλεισμός σε γκέτο, εμπρησμοί ιερών βιβλίων, εξαναγκασμός να αλλάξουν την πατρογονική πίστη τους κ.ο.κ. Και όλα τούτα με την επίκληση ψευδών κατηγοριών που θα ήταν αυτόχρημα γελοίες (λ.χ., ευθύνη για την μεγάλη επιδημία πανώλους, το 1347-54, τη δημιουργία του μασονισμού κ.ο.κ.), αν δεν είχαν τραγικές συνέπειες για εκατομμύρια ανθρώπων. Ειδικότερα: Δυστυχώς υπήρξε εμπλοκή και ευθύνη του Χριστιανισμού και των χριστιανικών Εκκλησιών για τον κατατρεγμό και τα δεινά των Εβραίων. Ο J. Parkes, συγγραφέας του φημισμένου βιβλίου *Η σύγκρουση της Εκκλησίας και της Συναγωγής* θεωρεί πως την κύρια ευθύνη για τον αντισημιτισμό την έχει η χριστιανική θεολογική αντίληψη ότι οι Ιουδαίοι «προδίδουν» συνεχώς τον Θεό και γι' αυτό εγκαταλείφθηκαν από τον Θεό.² Ο Έρασμος είχε πει σ' ένα γράμμα του: «Εάν το μίσος για τους Εβραίους είναι ένα σημάδι του χριστιανού, τότε είμαστε όλοι εξάιρετοι Χριστιανοί».³ Ή, όπως είπε ο μεγάλος Γερμανός συγγραφέας Γκότφριντ Μπεν (Gottfried Benn): «Είναι ακατανόητο πώς είναι δυνατόν να στρέφονται εναντίον

1. Για το θέμα μας, ιδίως από θεσμική άποψη μετά τον Β' Παγκόσμιο Πόλεμο, βλ. Αθανασίου Π. Χασιτούπη, «Ιουδαιοχριστιανικός διάλογος», *Θεολογία*, τόμ. 55 (1984), τχ. 1, σ. 113-148. Από άποψη θεολογική και εκκλησιαστική, πρβλ. Μητροπολίτου Δημητριάδος και Αλμυρού Ιγνατίου, «Ομιλία για την Εθνική Ημέρα Μνήμης των Ελλήνων Εβραίων Μαρτύρων και Ηρώων του Ολοκαυτώματος» (Λάρισα, 27/01/2015) (στον ιστότοπο: http://imd.gr/site/articles/top/omilies_xeretismoimi_tropolitou/1167 (αγγλική μετάφραση: *The Responsibility of the Church towards Diversity*, Βόλος 2015).

2. James Parkes, *The Conflict of Church and Synagogue* (1934), εις: Richard Harries, *After the Evil: Christianity and Judaism in the Shadow of the Holocaust*, Οξφόρδη: O.U.P., 2003, σ. 17.

3. Ε. Χ. Φλάννερν, *Η Αγωνία των Εβραίων. 2300 χρόνια Αντισημιτισμού*, μετάφρ. Μ. Κατρίτσης, Θεσσαλονίκη: Νησίδες, 2001, σ. 151.

των Εβραίων Χριστιανοί ιερείς και πάστορες, δηλ. λειτουργοί, οι οποίοι κάθε Κυριακή κηρύσσουν τον Λόγο του Θεού και την εντολή της αγάπης».

Γιατί συνέβησαν όλα τούτα; Υπήρξε συρροή αιτίων και παραγόντων: πλάνη, ανοησία, παραλογισμοί, αλλά και η διαφθορά, η διαστροφή και κακότητα της ανθρώπινης φύσης (το «ριζικό κακό»). Γι' αυτό και υπάρχει η ανάγκη της διόρθωσης του ανθρώπου (με μετάνοια και μεταστροφή), και εδώ φανερώνεται η αποστολή και ο ρόλος των θρησκειών.

Στο σημείο αυτό είναι αναγκαία μια διαφοροποίηση (δίχως καμία αντιδυτική διάθεση): Αποτελεί ιστορικό γεγονός ότι για την καταπίεση και τις διώξεις των Εβραίων έχει η Δυτική Εκκλησία ασυγκρίτως μεγαλύτερη ευθύνη από την Ανατολική, χωρίς όμως αυτό να σημαίνει ούτε ότι δεν υπήρξαν στην ιστορία σημαντικά θετικά βήματα ως προς τις σχέσεις της Δυτικής Εκκλησίας με τους Εβραίους, ούτε ότι δυστυχώς δεν υπήρξαν ή δεν υπάρχουν εκδηλώσεις αντισιμιτισμού και στην Ορθόδοξη Εκκλησία. Ο σημαντικότερος σταθμός για τις σχέσεις της Καθολικής Εκκλησίας με τον Ιουδαϊσμό είναι βέβαια η περίφημη Διακήρυξη *Nostra Aetate* (Στην εποχή μας) της Β' Βατικανής Συνόδου (1965), η οποία Διακήρυξη σηματοδοτεί μια νέα εποχή για το θέμα μας. Ας σημειωθεί, εξ άλλου, ότι ο Καρλ Μπαρτ –ένας από μεγαλύτερους προτεστάντες θεολόγους του 20ού αιώνα- θεωρούσε πως οι σχέσεις του Χριστιανισμού με τον Ιουδαϊσμό είναι το σημαντικότερο οικουμενικό ζήτημα.⁴ Μερικά

4. Βλ. R. Harries, ό.π., σ. 99.

από τα κυριότερα σημεία της Διακήρυξης *Nostra Aetate* συνοπτικά: Τονίζονται οι άρρηκτοι δεσμοί του Χριστιανισμού με τον Ιουδαϊσμό. Αναγνωρίζεται ότι ο Ισραήλ είναι η ρίζα της Εκκλησίας, ότι οι Ιουδαίοι είναι «αγαπητοί» από τον Θεό, καθώς τα χαρίσματα και η κλήσις του Θεού είναι αμετάκλητα («αμεταμέλητα»: Ρωμ. 11,28-29). Απορρίπτεται ρητώς η συλλογική ευθύνη των Εβραίων για τα πάθη και τον θάνατο του Ιησού. Επικαλούμενη την *Σοφία Σολομώντος* (Γ', 9), τον *Ησαΐα* (ΞΣΤ', 23), τους *Ψαλμούς* (ΞΕ', 4) και την *Προς Ρωμαίους* (11, 11-32), η Εκκλησία προσδοκά την ημέρα, στην οποία όλοι οι λαοί με μια φωνή θα ψάλλουν και θα λατρεύουν τον Κύριο. Γι' αυτό, η Σύνοδος ζητεί την αλληλογνωριμία και τον αμοιβαίο σεβασμό και προς τούτο συνιστά κοινές βιβλικές και θεολογικές σπουδές καθώς και τον αδελφικό διάλογο. Θαρρώ πως έφτασε η ώρα να θεσπίσει και η Ορθόδοξη Εκκλησία τη δική της Διακήρυξη *Nostra Aetate*!

Αλλά ποιο είναι το νόημα του διαλόγου εν γένει; Επειδή κάθε «λόγος», κάθε θέση και άποψη συλλαμβάνει κατ' ανάγκην μέρος μόνο του όλου της αλήθειας, είναι απαραίτητος ο διάλογος, η ανταλλαγή απόψεων και η «συζήτηση» (η από κοινού αναζήτηση) για την κατά το δυνατόν σύλληψη της αλήθειας – έστω με όλους τους αναπόφευκτους περιορισμούς οι οποίοι οφείλονται στους ποικίλους περιορισμούς του ανθρώπου.

Με ποια μέσα και τρόπους πρέπει να γίνει ο διάλογος; Με την επικοινωνία, την αλληλογνωριμία, τις πολλαπλές ανταλλαγές απόψεων, τη μάθηση της άλλης πλευράς.

Σε πολλές περιπτώσεις, οι προκαταλήψεις, οι παρανοήσεις και οι πλάνες οφείλονται απλώς στην άγνοια. Γεννάται το ερώτημα: Αποτελεί σκοπό η «μεταστροφή» (προσχώρηση) των Ιουδαίων στον Χριστιανισμό; Θεσμικά (επίσημα) δεν θα έπρεπε, νομίζω, να επιδιώκεται. Τούτο πρέπει να επαφίεται στη συνείδηση και στην ελεύθερη απόφαση του ανθρώπου. Ή, από τη σκοπιά της πίστης: εναπόκειται στα χέρια του Θεού.

Ποιες είναι οι προϋποθέσεις του διαλόγου και ποιοι οι γνώμονες που πρέπει να τον κατευθύνουν; Νομίζω: η προθυμία και η σοβαρή προσπάθεια κατανόησης της άλλης πλευράς, η αμοιβαία αναγνώριση και ο σεβασμός, η συναντίληψη, η ειλικρίνεια, η φιλαλήθεια, ο ρεαλισμός, η τόλμη και το θάρρος να μάθουμε και να αναγνωρίσουμε την αλήθεια. Ειδικότερα, απαιτείται: Αποκήρυξη κατηγορηματική και απερίφραστη της μισαλλοδοξίας, του φυλετικού μίσους, του αντισημιτισμού και του αντισιωνισμού (ο οποίος δεν είναι παρά η πρόφαση και το προσωπίο, πίσω από το οποίο κρύβεται ο αντισημιτισμός). Ακόμη ειδικότερα: Αναγνώριση ρητή, κατηγορηματική και ανεπιφύλακτη του Κράτους του Ισραήλ. Δεν είναι δυνατόν να υπεισέλθουμε τώρα σε ειδικά ζητήματα, λ.χ. το καθεστώς της Ιερουσαλήμ. Αλλά οποιαδήποτε σχετική συζήτηση πρέπει απαραίτητα να έχει ως αδιαμφισβήτητη προϋπόθεση την αναγνώριση του Κράτους του Ισραήλ και των απαραίτητων δικαιωμάτων του.

Κοινά θεμέλια και υπόβαθρο

Αναμφίβολα ο Ιουδαιοχριστιανικός διάλογος πρέπει και μπορεί να στηριχτεί στα κοινά στοιχεία που ενώνουν τα δύο μέρη, ακριβέστερα στο κοινό υπόβαθρο και στα κοινά θεμέλια. Αλλά αυτά είναι τα πρώτιστα και τα ουσιώδη. Είναι σημαντικό να επισημάνουμε ότι οι σπουδαιότεροι μελετητές (θρησκευολόγοι, ιστορικοί, θεολόγοι και φιλόσοφοι, είτε εντός του Ιουδαϊσμού και Χριστιανισμού είτε εκτός, οι εκτός μάλιστα συχνά ακόμη περισσότερο), συμφωνούν ακριβώς στη διαπίστωση του κοινού αυτού υποβάθρου (η αναφορά στην κοινή «Ιουδαιοχριστιανική παράδοση» αποτελεί κοινό τόπο). Επιχειρώ να συνοψίσω τα κοινά τούτα σημεία: α) Και οι δύο είναι θρησκείες. (Χρησιμοποιώ εδώ τον όρο τυπολογικά και συμβατικά, δίχως να υπεισέρχομαι στο δυσχερές ερώτημα: «θρησκεία ή πίστη;»). Επειδή η λέξη «θρησκεία» χρησιμοποιείται συχνά καταχρηστικά, θα μου επιτρέψετε να επιχειρήσω να διευκρινίσω με συντομία το, κατά τη γνώμη μου, κεντρικό και γνήσιο νόημά της σε αντιδιαστολή προς το μη ουσιαστικό. Θρησκεία δεν είναι ούτε απλώς η τήρηση των εξωτερικών τύπων της λατρείας, ούτε η υπακοή σε ορισμένους κανόνες διαγωγής, ούτε η θεσμική οργάνωση ή διοίκηση των θρησκευτικών κοινοτήτων. Αλλά ουσιώδη στοιχεία της θρησκείας είναι (και εδώ αναφερόμαστε φυσικά στις λεγόμενες μονοθεϊστικές θρησκείες): η αποδοχή και η αναγνώριση της ριζικής διαφοράς μεταξύ του κόσμου (και του ανθρώπου) - και του Θεού· δηλ. η αναγνώριση της διαφοράς

αφ' ενός των πεπερασμένων, φθαρτών και θνητών όντων, και αφ' ετέρου του Θεού, δηλ. του Απειρού και Απολύτου. Θεμελιακό συστατικό στοιχείο και των δύο είναι η πίστη σ' έναν Θεό - στον ίδιο Θεό! Πραγματικά: Ο Θεός στον οποίο αναφέρονται ο Ιουδαϊσμός και ο Χριστιανισμός είναι ο ίδιος: Είναι το ίδιο το Είναι: «Εγὼ εἰμὶ ὁ ὢν» (Εξοδος, 3,14)· «Συντέλεια λόγων· τὸ πᾶν ἐστὶν Αὐτός» (Σοφία Σειράχ, ΜΓ', 27). Ἡ, όπως κηρύσσει ο Παύλος στους Αθηναίους: «Αὐτὸς διδοὺς πᾶσι ζωὴν καὶ πνοὴν καὶ τὰ πάντα [...] ἐν Αὐτῷ γὰρ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν» (Πραξ. 17, 24-25,28) (πρβλ. «Ὁ δὲ αὐτὸς θεὸς ὁ ἐνεργῶν τὰ πάντα ἐν πᾶσιν» (1 Κορ. 12,6) ἢ «ἵνα ἦ ὁ Θεὸς πάντα ἐν πᾶσιν» (1 Κορ. 15,28).⁵ β) Δεύτερο θεμελιώδες κοινό στοιχείο είναι ότι και οι δύο στηρίζουν την αυθεντία τους στο ίδιο ιερό Βιβλίο – την Βίβλο (στην Τορά ή «Τανάκ» των Ιουδαίων ή στην Παλαιά Διαθήκη των Χριστιανών). γ) Τρίτο κοινό στοιχείο: Ιστορικά, ο Χριστιανισμός προήλθε –με ορισμένες απαραίτητες διευκρινίσεις- από τον Ιουδαϊσμό: Ο Ιησούς και οι Απόστολοι είναι Ιουδαίοι. Ο Χριστιανισμός δημιουργήθηκε μόνο σταδιακά, με μια αργή ιστορική εξέλιξη από τον Ιουδαϊσμό, από τον οποίο δεν ξεχώριζε αρχικώς. Η σημαντικότερη διευκρίνιση αναφέρεται στην καθοριστική συμβολή του Ελληνισμού: Οι αρχικές ιουδαιοχριστιανικές κοινότητες ήταν εξελληνισμένες. Τα Ευαγγέλια γράφονται στα ελληνικά, ο Παύλος γράφει ελληνικά. Ίσως δεν είναι πολύ γνωστό ότι ικανό μέρος της Καινής Διαθήκης προέρχεται αυ-

5. Βλ. Σταύρος Ζουμπουλάκης (επιμέλεια), *Ο Θεός της Βίβλου και ο Θεός των φιλοσόφων*, Αθήνα: Άρτος Ζωής, 2012.

τούσιο (κατά λέξιν ή με παραφράσεις) από την Παλαιά Διαθήκη (τα σχετικά χωρία είναι τυπωμένα στις στερεότυπες εκδόσεις με «ημίμαυρα» στοιχεία).

Τα θεμέλια της ηθικής Ιουδαϊσμού και Χριστιανισμού είναι κοινά. Πηγή των ηθικών εντολών και κανόνων δεν είναι το άτομο, άρα η ατομική αυθαιρεσία, αλλά ο Θεός: ο Νόμος και το Ευαγγέλιο. Ως προς το περιεχόμενό τους, παρ' όλες τις διαφοροποιήσεις, οι ηθικές αρχές του Νόμου και του χριστιανικού Ευαγγελίου εν μέρει είναι ταυτόσημες και εν μέρει συγκλίνουν ουσιωδώς. Ο Δεκάλογος, ο πυρήνας του Νόμου και των εντολών, υιοθετείται από τον Ιησού και από τον Παύλο. Δεν είναι άλλες από την πίστη, τη δικαιοσύνη, την ταπεινοφροσύνη, την ειρήνη, την πραότητα, το έλεος, την αγάπη: «Ἡ τὶ Κύριος ἐκζητεῖ παρὰ σοῦ ἄλλ' ἢ τοῦ ποιεῖν κρῖμα καὶ ἀγαπᾶν ἔλεον καὶ ἔτοιμον εἶναι τοῦ πορεύεσθαι μετὰ Κυρίου Θεοῦ σου;» (Μιχαίας, ΣΤ', 8).⁶

Γεννάται το ερώτημα: Ποιο πρέπει να είναι το θέμα και το αντικείμενο του διαλόγου; Σε ποικίλα πεδία ή τομείς, ιδίως στα ακόλουθα:

Ι) Θεολογικός διάλογος: Πέραν των διαφορών (τις οποίες δεν αρνούμαστε) και των ιδιαίτερων στοιχείων της κάθε παράδοσης, στόχος είναι η αναζήτηση των κοινών στοιχείων Ιουδαϊσμού και Χριστιανισμού, τα οποία ανάγονται στο κοινό τους υπόβαθρο, το οποίο πάλι πρέπει να αναδείξομε. Θέματα και ερωτήματα (πάντοτε ενδεικτικά): 1) Υπάρχει «αλήθεια» και σε

6. Βλ. Σταύρος Ζουμπουλάκης (επιμέλεια), *Η επιστροφή της ηθικής. Παλαιά και νέα ερωτήματα*, Αθήνα: Άρτος Ζωής, 2013.

άλλες θρησκείες εκτός από την εκάστοτε δική μας; Σύμφωνα με τον Ευσέβιο Καισαρείας: Η Εκκλησία αναγνωρίζει ό,τι καλό και αληθινό απαντά, λ.χ. στους εθνικούς, ως προπαρασκευή του Ευαγγελίου.⁷ Ο σπουδαίος Ιουδαίος φιλόσοφος Hermann Cohen αναφέρει ότι η εντολή της αγάπης για τον πλησίον δεν απαντά μόνο στην Καινή Διαθήκη αλλά και στο *Λευιτικόν*: «Καὶ ἀγαπήσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν» (ΙΘ', 18). Και θεωρείται μεν συνήθως ότι η εντολή τούτη αναφέρεται μόνον στους ομοεθνείς, ενώ λίγες αράδες παρακάτω λέγεται ρητώς: «Καὶ ἀγαπήσεις αὐτὸν [τὸν προσήλυτον, δηλ. τὸν ξένο] ὡς σεαυτὸν, ὅτι προσήλυτοι ἐγεννήθητε ἐν γῆ Αἰγύπτῳ» (ΙΘ', 33-34). «Ακόμα και ο Hugo Grotius είχε τη λανθασμένη άποψη [ότι αναφέρεται μόνο στους ομοεθνείς], αλλά είχε την εντιμότητα να προσθέσει ότι, κατά την ερμηνεία του Ταλμούδ, 'πλησίον' είναι κάθε άνθρωπος».⁸

2) Υπάρχει δυνατότητα «σωτηρίας» (ή «λυτρώσεως») όχι μόνο για τους τυπικά (ή και ουσιαστικά) πιστούς, αλλά για όλους τους ανθρώπους καλής θελήσεως; Υπό την προϋπόθεση ότι αναζητούν ειλικρινά τον Θεό και πράττουν ευσυνείδητα το αγαθό, είναι δυνατόν να δοθεί η σωτηρία σ' αυτούς, στους οποίους ενεργεί η θεία χάρη αόρατα «με δρόμους γνωστούς στον Θεό»: «ὅς [Θεὸς] πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἔλθεῖν»

7. Ευσέβιος Καισαρείας, *Ευαγγελική Προπαρασκευή*, 1, 1 (P. G. ed. Migne, 21, 28 A).

8. Hermann Cohen, «Das Verhältnis der Religion zu Ethik und Politik», «Einleitung», εις: Albert Lange, *Geschichte des Materialismus*, 5^η έκδ., Λειψία: Bae-deker, 1896, τ. 2, σ. LI-LXXI.

(1 Τιμ., 2, 4).⁹

3) Οι ηθικές εντολές –τόσο του ιουδαϊκού Νόμου (ο Δεκάλογος) όσο και του χριστιανικού Ευαγγελίου- δύνανται να θεωρηθούν ως το θεμέλιο οικουμενικών ηθικών αξιών. Ειδικότερα, η διδασκαλία του Ιησού είναι δυνατόν να θεωρηθεί (ακόμη και ασχέτως της χριστιανικής πίστης) ότι περιλαμβάνει έναν πυρήνα ή θεμέλιο καθολικών και οικουμενικών ηθικών αληθειών. Εάν αναρωτηθούμε: Ποιο είναι το σημαντικότερο κοινό σημείο της ηθικής Ιουδαϊσμού και Χριστιανισμού, θα διαπιστώσουμε ακριβώς: η υπέρβαση του εγωισμού (της φιλαυτίας), η αυταπάρνηση, ο οίκτος, το πρωτείο και η υπεροχή των πνευματικών αξιών απέναντι στις υλικές.

II) Σύγχρονα προβλήματα και δυνατότητες συμβολής του διαθρησκευτικού (ιδίως του Ιουδαιοχριστιανικού) διαλόγου στην επίλυσή τους. Εκ πρώτης όψεως, τα ζητήματα αυτά ίσως φαίνονται «θεωρητικά», αλλά στην πραγματικότητα αποδεικνύονται άκρως πρακτικά και ζωτικά.

α) Σχέσεις, διαφορά, σύγκρουση και αντινομία θρησκευτικής πίστης και κοσμικού ορθού Λόγου (το πολύπτυχο θέμα: «Πίστη και ορθός Λόγος»). Το ζήτημα δεν είναι μόνο θεωρητικό, αλλά αναφέρεται στο βασικό ερώτημα: αν τα σύγχρονα κράτη δύνανται να στηρίζονται αποκλειστικά στις δικές τους (εγκόσμιες, δηλ. σχετικές

9. Πρβλ. τη δογματική διάταξη για την Εκκλησία *Lumen Gentium* (άρθρ. 16), τη Διακήρυξη για τις σχέσεις της Εκκλησίας με τις μη χριστιανικές θρησκείες *Nostra Aetate* (άρθρ. 4) και την ποιμαντική διάταξη για την Εκκλησία στον σύγχρονο κόσμο *Gaudium et Spes* (άρθρ. 22) της Β' Βατικανής Συνόδου.

και πεπερασμένες) δυνάμεις ή αν χρειάζεται να αναφέρονται και σε δυνάμεις ανώτερες και υπέρτερες. Το ζήτημα τελικά είναι αν: Μέτρο και κριτήριο των πάντων είναι απλώς και μόνον ο άνθρωπος (κατά το «πάντων χρημάτων μέτρον άνθρωπος» του Πρωταγόρα) ή μήπως ο Θεός κατά τον βαθύ λόγο του Πλάτωνος: «Ὁ δὴ θεὸς ἡμῖν πάντων χρημάτων μέτρον ἄν εἴη μάλιστα, καὶ πολὺ μᾶλλον ἢ που τις, ὧς φάσιν, ἄνθρωπος» (Νόμοι, 716 C). Μήπως πρέπει να αναγνωρίσει ο άνθρωπος ότι είναι πεπερασμένος, φθαρτός και θνητός με ό,τι συνεπάγεται αυτό για τον βίο και τις πράξεις του; Για το ζήτημα όμως αυτό είναι κατ' εξοχήν αρμόδιες οι θρησκείες.

β) Παρακμή ή και κατάρρευση των μεγάλων φιλοσοφικών (ιδίως των μεταφυσικών) συστημάτων και αποδυνάμωση της απήχησης των θρησκειών (ιδίως στην Δύση). Τούτα έχουν ως αποτέλεσμα την αδυναμία απάντησης σ' ένα από τα βασικότερα ερωτήματα του ανθρώπου –όχι απλώς θεωρητικό αλλά βαθύτατα υπαρξιακό: το ερώτημα για το νόημα του κόσμου και του βίου, το ερώτημα: Προς τι; Η αδυναμία απάντησης στο ερώτημα τούτο καταντά στον μηδενισμό, δηλ. στην «θεωρία εκείνη που αρνείται κάθε νόημα στην ανθρώπινη ζωή, νεκρώνοντας τη δημιουργικότητα των ατόμων και των ομάδων». Αλλά ο «άνθρωπος που περιπέσει στην αδράνεια από τη βασκανία του ερωτήματος 'Προς τι;' πεθαίνει παρευθύς, κι ας είναι φαινομενικά ζωντανός» (Παντελής Πρεβελάκης).¹⁰

10. Παντελής Πρεβελάκης, *Δείχτες Πορείας*, Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 1985, σ. 154-155.

γ) Μια σημαντική συνέπεια της απόρριψης του νοήματος είναι ο σχετικισμός των αξιών: η έλλειψη συνεννόησης για το τι είναι αλήθεια, τι είναι σωστό και λάθος, για το τι αξίζει περισσότερο και τι λιγότερο.

δ) Βασικό πρόβλημα της σύγχρονης ανθρωπότητας (κατά την μεγάλη κλασική φιλόλογο Jacqueline de Romilly, το σημαντικότερο), είναι: ο υλισμός, όχι ο θεωρητικός (αυτός είναι ακίνδυνος), αλλά ο πρακτικός, βιοτικός και πολιτισμικός: δηλ. η επιδίωξη αποκλειστικά της υλικής ευμάρειας και ευζωίας, ο διάχυτος υλιστικός ηδονισμός και ευδαιμονισμός, η ταύτιση του ευ ζην με τα υλικά αγαθά και άρα με το χρήμα και τον πλούτο -παραβλέποντας ότι το χρήμα είναι απλώς μέσον- με αντίστοιχη παραμέληση ή και λήθη των ηθικών και πνευματικών αξιών.

δ) Ηθικά ζητήματα. (Διευκρίνιση: Με τη λέξη «ηθική» δεν εννοούμε ένα σύνολο καταναγκαστικών κανόνων συμπεριφοράς, αλλά την αναζήτηση της απάντησης στα ερωτήματα: Πώς πρέπει να ζήσουμε; Ποια τα αληθινά αγαθά (ή οι αληθινές αξίες) σε διάκριση από τα εφήμερα ή τα νομιζόμενα; Ποιο το νόημα του βίου;). Από τον Διαφωτισμό και την εκκοσμίκευση και έπειτα έχουν αποδυναμωθεί οι ηθικές διδασκαλίες των θρησκειών και στη θέση τους αναπτύσσονται φιλοσοφικές ηθικές θεωρίες, οι οποίες στηρίζονται κυρίως στην αυτονομία του ανθρώπου. Αλλά εδώ είναι το πρόβλημα: Η φιλοσοφική ηθική της αυτονομίας μπορεί να είναι κατ' αρχήν και θεωρητικά ορθή αλλά δεν αρκεί αυτό για να εφαρμοσθεί στην πράξη. Προϋπο-

θέτει τόσο υψηλό επίπεδο ωριμότητας και παιδείας, ώστε κατ' ανάγκην απευθύνεται σε πολύ λίγους. Αντιθέτως, το μεγαλύτερο μέρος των ανθρώπων χρειάζεται τους καταστατικούς Χάρτες των δεσμευτικών ηθικών και πολιτισμικών αξιών, οι οποίες διασώζονται στις ιστορικές θρησκείες και στις εθνικές παραδόσεις.¹¹ Η κατάφαση της πίστης και η αναγνώριση του Θεού ως θεμελίου εξηγεί και ιεραρχεί τον κόσμο, λύνει τις μεταφυσικές απορίες –ο κόσμος δεν είναι πια εχθρικός ή αδιάφορος για τον άνθρωπο, αλλά η φυσική εστία του- απαντά στα υπαρξιακά ζητήματα, στηρίζει τον ηθικό και κοινωνικό ρυθμό.

Για να μη μένουμε σε αφηρημένες διαπιστώσεις, θα αναφέρω ένα παράδειγμα της σημασίας του Ιουδαϊσμού και του Χριστιανισμού για ένα συγκεκριμένο πρόβλημα που σχετίζεται με την ανάπτυξη της Τεχνικής: την προστασία της φύσης. Η στάση του ανθρώπου απέναντι στη φύση είναι εντελώς διαφορετική αν αντιμετωπίζει τη φύση ως κτήμα του που δικαιούται να το νέμεται όπως θέλει, ή, αντιθέτως, αν στέκεται απέναντί της με δέος και τη σέβεται ως δώρο του Θεού. Όπως λέει ο μεγάλος θεολόγος Helmuth Thielicke: «Είμαστε φιλοξενούμενοι σ' ένα ωραίο άστρο».¹²

11. Βλ. ιδίως Γύργκεν Χάμπερμας-Πάπας Βενέδικτος ΙΣΤ', *Η διαλεκτική της εκκοσμίκευσης. Λόγος και θρησκεία*, μτφρ. Η. Τσιριγκάκης, επίμετρο Στ. Ζουμπουλάκης, Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 2010 (πρβλ. τη βιβλιοκρισία: Κ. Ανδρουλιδάκης, «Πνευματική συνάντηση κορυφής - Αμφίπλευρη μαθητεία», *Νέα Εστία*, τχ. 1844 (2011), σ. 963-973).
12. Helmuth Thielicke, *Zu Gast auf einem schönen Stern. Erinnerungen*, Αμβούργο: Hoffmann & Campe, 1984.

Βεβαίως, στις θρησκείες υπάρχουν κίνδυνοι: του θρησκευτικού εξτρεμισμού, του φονταμενταλισμού, του φανατισμού, του εξαναγκασμού της συνείδησης. Για τούτο είναι απαραίτητη η διασφάλιση των θρησκευτικών ελευθεριών από το κράτος και συγχρόνως η συμμόρφωση των θρησκειών με τις επιταγές του φιλελεύθερου κοσμικού κράτους Δικαίου.

ε) Παιδεία. Ως παράδειγμα θα ανέφερα την πρόταση της καθιέρωσης των θρησκευτικών ως βιβλικού μαθήματος. Ο λόγος είναι: Η Αθήνα και η Ιερουσαλήμ είναι οι αδιαμφισβήτητοι γενέθλιοι τόποι του ευρωπαϊκού πολιτισμού, η κλασική παιδεία και η Βίβλος αποτελούν τους δύο πόλους της ευρωπαϊκής παιδείας. Για τούτο, θα πρέπει να είναι περιεχόμενο του μαθήματος «τα ακαταμέτρητης πνευματικής σημασίας και απaráμιλλης αισθητικής αξίας κείμενα της Βίβλου».¹³ Πράγματι: Υπάρχουν πολλά κείμενα που είναι δυνατόν να αναμετρηθούν σε αξία με τους *Υαλμούς* του Δαβίδ (τους έχει μεταφράσει ο Α. Κάλβος), το *Άσμα Ασμάτων* (το έχουν μεταφράσει οι Γ. Σεφέρης και Ο. Ελύτης), ή το βιβλίο του *Ιώβ*; Θα τολμούσα να πω: *Ακόμα και ανεξαρτήτως της θρησκευτικής πίστης οι αλήθειες της Βίβλου αποτελούν τεκμήριο της αξίας της.*

13. Βλ. Σταύρος Ζουμπουλάκης, «Τα θρησκευτικά ως βιβλικό μάθημα», εις: *Ο Θεός στην Πόλη. Δοκίμια για τη θρησκεία και την πολιτική*, Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 2002, σ. 107-123 και «Τα θρησκευτικά ως βιβλικό μάθημα και οι μουσουλμάνοι μαθητές», εις: *Χριστιανοί στον δημόσιο χώρο*, Αθήνα: Βιβλιοπωλείον της Εστίας, 2010, σ. 127-143.

Αξίζει, νομίζω, να θυμηθούμε, επιγραμματικά, μερικούς σπουδαίους στοχαστές, προερχόμενους και από τις δύο παραδόσεις, των οποίων η σκέψη αποτελεί συμβολή στην σύγκλιση Ιουδαϊσμού και Χριστιανισμού είτε και απόδειξη της εγγύτητας των δύο αυτών πνευματικών κόσμων. Τελείως ενδεικτικά αναφέρω: τον Φίλωνα τον Ιουδαίο, του οποίου η επίδραση είναι τόσο βαθιά, ώστε να θεωρείται ως ο «ιδρυτής της θρησκευτικής φιλοσοφίας τόσο στον Ιουδαϊσμό όσο και στον Χριστιανισμό και στον Μωαμεθανισμό»¹⁴ τον Μωυσή Μαΐμονίδη· την αντίληψη του Λέοντα του Εβραίου (Judah Abrabanel) για «μια συνεκτική των απάντων και δημιουργική δύναμη και σοφία» (Communita Univer-sale di Amore) καθώς και τη συναφή άποψη του Σπινόζα για τον «amor Dei intellectualis, τη νοητική εν Θεώ αγάπη των πάντων [...] σε μια κοινότητα που θα διέπεται από τη Δικαιοσύνη και το Έλεος».¹⁵ Ο Λέσσινγκ (G. E. Lessing) στο έργο του *Νάθαν ο σοφός* παρουσιάζει τον Ιουδαίο Νάθαν ως διδάσκαλο της ανθρωπιάς: η αληθινή θρησκεία διακρίνεται από την ανεκτικότητα, την έμπρακτη αγάπη, την πραότητα, την ευεργεσία. Εξαιρετικά γόνιμη απέβη η συνάντηση της φιλοσοφίας της θρησκείας του Καντ και εκείνης των Ιουδαίων στοχαστών Herman Cohen, Ernst Cassirer,

14. Ιωάννης Ζηζιούλας (Μητροπολίτης Περγάμου), *Ελληνισμός και Χριστιανισμός. Η συνάντηση των δύο κόσμων, Ιστορία του Ελληνικού Έθνους*, Αθήνα: Εκδοτική Αθηνών, τόμ. ΣΤ', 1976, σ. 519-559 (και αυτοτελώς: Αθήνα: Αποστολική Διακονία της Εκκλησίας της Ελλάδος, 2003).

15. Σάββας Μιχαήλ: «Η Ποίηση, η Κρίση, το Μέλλον», *Νέα Εστία*, τχ. 1846 (2011), σ. 34-36.

Franz Rosenzweig και Martin Buber.¹⁶

Τέλος, ελάχιστα αλλά κραταιά δείγματα σύγχρονου Ιουδαιοχριστιανικού διαλόγου: α) Το περιοδικό *Νέα Εστία*. Ένα από τα χαρακτηριστικά γνωρίσματά της (επί δεκατέσσερα συναπτά έτη [1998-2012] διευθυντής: Σταύρος Ζουμπουλάκης) ήταν η ανάδειξη της εβραϊκής σκέψης, του εβραϊσμού στην ιστορία και στη λογοτεχνία, η σθεναρή καταδίκη του πανταχού και πάντοτε παρόντος αντισημιτισμού. β) Το Ίδρυμα Βιβλικών Μελετών «Άρτος Ζωής» με σπουδαίες εκδόσεις στους κλάδους της θεολογίας και των βιβλικών σπουδών και με διοργάνωση επιστημονικών Συνεδρίων για τα θέματα αυτά. Οι συναντήσεις αυτές είναι κάτι το μοναδικό και πρωτόγνωρα καρποφόρο. Συναντώνται εκεί θεολόγοι (άνθρωποι, κατά τεκμήριον, της πίστης), λόγιοι και φιλόσοφοι (στοχαστές του εκκοσμικευμένου, ορθού Λόγου), δηλ. ομάδες ανθρώπων οι οποίοι όχι απλώς σπανιότατα συνομιλούν, αλλά συχνά βλέπουν με δυσπιστία και σκεπτικισμό ο ένας τον άλλον. Εδώ συνδιαλέγονται με αμοιβαίο σεβασμό, σε μια διαδικασία «αμφίπλευρης μαθητείας», απαραίτητης και αμοιβαία επωφελούς. γ) Τέλος, η Ακαδημία Θεολογικών Σπουδών Βόλου, με προσφορά ανεκτίμητης αξίας για την καλλιέργεια της θεολογίας. Χωρίς υπερβολή: Όσα προσφέρουν στη θεολογία ο «Άρτος Ζωής» και η Ακαδημία Θεολογικών Σπουδών Βόλου δεν τα προσφέρουν δέκα Πανεπιστήμια μαζί στην Ελλάδα!

16. Βλ. Richard Schaeffler, *Religionsphilosophie*, Φράιμπουργκ-Μόναχο: K. Alber, 1983, σ. 165-178. Ειδικότερα, για τον Martin Buber, πρβλ. Γεωργία Αποστολοπούλου, «Το πρόβλημα του διαλόγου στη φιλοσοφία του Martin Buber», εις: *Φιλοσοφία*, τόμ. 8-9 (1978-79), σ. 419-446.

ΟΜΙΛΙΑ του ΓΕΝΙΚΟΥ ΓΡΑΜΜΑΤΕΑ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

κ. Γεωργίου ΚΑΛΑΝΤΖΗ

«Στον αντισημιτισμό υπάρχει μόνο μια απάντηση που μπορούμε να δώσουμε – για εμάς, τους Χριστιανούς Ορθόδοξους, την έχει ήδη δώσει το Ευαγγέλιο. ΑΓΑΠΗ»

Ως Χριστιανός Ορθόδοξος, διδάχθηκα ότι όταν ο Ιησούς ρωτήθηκε σε τι συνίσταται ο Νόμος, απάντησε ότι από δύο εντολές «κρέμεται» ο Νόμος: να αγαπάς το Θεό με όλη σου την ψυχή και να αγαπάς τον πλησίον σου όπως τον εαυτό σου. Αυτός είναι ο δρόμος του Χριστού για εμάς. Κι αυτό το δρόμο μας δείχνει ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Δημητριάδος και Αλμυρού κ. Ιγνάτιος.

Είναι σε αυτόν το δρόμο μόνος του; Όχι. Είμαστε πολλοί. Ένας από αυτούς είναι και ο παριστάμενος Μητροπολίτης Κερκύρας. Πρώτος από όλους τον δείχνει ο Μακαριώτατος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών και Πάσης Ελλάδος κ. Ιερώνυμος. Κι έχουμε το χρέος να φανούμε αντάξιοι αυτής της πίστης και να περπατήσουμε σε αυτό το δρόμο, όπως τον περπάτησαν οι γονείς και οι παππούδες μας.

Ως Γ. Γραμματέας Θρησκευμάτων θα ήθελα να πω ότι ο αντισημιτισμός – στο τέλος της ημέρας – το μόνο που μας «διδάσκει» είναι πώς να μισούμε κάποιον, όχι πώς να αποδεχόμαστε εμάς ή πώς να αντι-

λαμβανόμαστε ποιοί είμαστε. Μας μαθαίνει να υπάρχουμε μέσα από το μίσος απέναντι σε κάποιον άλλον.

Εμείς, ως μέτοχοι της ελληνικής παιδείας, μάθαμε στο σχολείο μια ρήση της Αντιγόνης του Σοφοκλή: «γεννήθηκα για να αγαπώ τους άλλους και όχι για να μισώ». Στο τέλος της ημέρας, το θέμα του αντισημιτισμού είναι μια ερώτηση για το τι είδους άνθρωποι θέλουμε ΕΜΕΙΣ να είμαστε και ποιά κοινωνία θέλουμε να έχουμε. Θέλουμε μια κοινωνία μίσους, μια κοινωνία που θα κουνά το δάχτυλο σε καθέναν από εμάς; Στην αρχή θα ερωτάται κάποιος σε τι Θεό πιστεύει, μετά πόσο πιστεύει, μετά θα καθοριστεί το μέτρο της πίστης κι έτσι κάθε φορά θα μένουν όλο και λιγότεροι ως οι πιο εκλεκτοί. Γιατί το μίσος δεν τελειώνει.

Στο ερώτημα, λοιπόν, του αντισημιτισμού νομίζω πως υπάρχει μόνο μια απάντηση που μπορούμε να δώσουμε – για εμάς, τους Χριστιανούς Ορθόδοξους, την έχει ήδη δώσει το Ευαγγέλιο. Αγάπη.

ΟΙ ΕΛΛΗΝΕΣ ΔΙΚΑΙΟΙ ΤΩΝ ΕΘΝΩΝ στο ΒΟΛΟ

Την Τετάρτη 18 Μαΐου 2016, στην αίθουσα του Πνευματικού Κέντρου της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος στο Βόλο, έγινε η παρουσίαση της εκδόσεως του Υπουργείου Εξωτερικών «Οι Έλληνες Δίκαιοι των Εθνών» (εκδ. Μίλητος), την οποία επιμελήθηκε η προϊσταμένη του Ιστορικού και Διπλωματικού Αρχείου του Υπουργείου κα Φωτεινή Τομαή. Την εκδήλωση διοργάνωσαν η Ιερά Μητρόπολη Δημητριάδος & Αλμυρού και οι Ισραηλιτικές Κοινότητες Βόλου και Λάρισας.

Η έκδοση είναι αφιερωμένη στη μνήμη των Ελλήνων Χριστιανών που έσωσαν συμπολίτες Εβραίους στη διάρκεια της Ναζιστικής Κατοχής.

Το βιβλίο παρουσίασε η επιμελήτρια του τόμου κα Φ. Τομαή. Ομιλητές ήταν ο Μητροπολίτης Δημητριάδος & Αλμυρού κ. Ιγνάτιος και ο καθηγητής του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας κ. Δημήτρης Μπενέκος.

Την εκδήλωση χαιρέτησαν οι πρόεδροι των Ισραηλιτικών Κοινοτήτων Λάρισας κ. Μώρις Μαγρίζος και Βόλου κ. Μαρσέλ Σολομών, οι οποίοι τόνισαν την αξία της μνημόνευσης και της προβολής στο ευρύτερο κοινό των πράξεων φιλαλληλίας και ανθρωπισμού επώνυμων και ανώνυμων Ελλήνων Χριστιανών προς Εβραίους συμπατριώτες τους.

Ο Μητροπολίτης Δημητριάδος κ. Ιγνάτιος, για μια ακόμη φορά, στήριξε μια εκδήλωση που σχετιζόταν με το εβραϊκό στοιχείο και αναφέρθηκε στη στάση Ιεραρχών και απλών κληρικών, οι οποίοι συνέδραμαν δι-

ωκόμενους Εβραίους. Επισήμανε, μάλιστα, ότι οι συζητήσεις που άρχισαν με την Αρχιραββινεία του Ισραήλ κατά την επίσκεψη στο Άουσβιτς, προχωρούν και θα καταλήξουν στη διοργάνωση μιας εκδήλωσης από το Ίδρυμα Γιαντ Βασέμ στο Ισραήλ, με θέμα τη στάση της ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας κατά την περίοδο της Κατοχής.

Τέλος, ο καθηγητής κ. Μπενέκος, έκανε μια συνοπτική αναφορά στη συμπεριφορά άλλων χωρών και πληθυσμών της Ευρώπης κατά την ίδια περίοδο.

RABBINOS
ΗΛΙΑΣ ΣΑΜΠΕΤΑΪ

Ιουδαίοι και Έλληνες. Διαχρονικοί διαλογισμοί

(Εκδόσεις Καπόν, Αθήνα 2016)

«Χίλιοι μαθητές ήσαν στον οίκο του πατέρα μου, πεντακόσιοι μελετούσαν Τορά και πεντακόσιοι μελετούσαν Ελληνική σοφία!» (Ταλμούδ Σοτά, 49β). Με αυτό το Ταλμουδικό ρητό στον υπότιτλο ξεκινά το νέο έργο του Ραββίνου Λάρισας κ. Ηλία Σαμπετάι «Ιουδαίοι και Έλληνες. Διαχρονικοί διαλογισμοί», που κυκλοφορεί από τις εκδόσεις Καπόν. Το βιβλίο περιλαμβάνει Ιουδαϊκά μελετήματα βασισμένα στην Βιβλική και Ταλμουδική ερμηνευτική παράδοση. Παράλληλα το έργο παρακολουθεί και αναλύει τη διαχρονική πνευματική συνομιλία ανάμεσα στους Ιουδαίους και τους Έλληνες, οι οποίοι θεμελίωσαν το πνευματικό και πολιτισμικό υπό-

βαθρο του επονομαζόμενου σήμερα Δυτικού Πολιτισμού.

Οι Ιουδαίοι και οι Έλληνες είδαν καθένας τον εαυτό του ως ξεχωριστό και πρωτοπόρο έθνος ανάμεσα στα άλλα έθνη της οικουμένης.

Οι Ιουδαίοι, εξαιτίας του Μονοθεϊστικού πιστεύω τους, διαφοροποιήθηκαν από τα άλλα πολυθεϊστικά και ειδωλολατρικά έθνη. Η ιδιαιτερότητα του Ιουδαϊσμού δεν υποδηλώνει αντιπαλότητα προς άλλες θρησκευτικές και πολιτισμικές παραδόσεις, αλλά υπογραμμίζει πως η πρόσκληση της Τορά προς τον Ισραήλ είναι να καταστεί «έθνος άγιον» και «βασιλείον ιεράτευμα», που θα μεταφέρει το Μονοθεϊστικό μήνυμα στα πέρατα της οικουμένης.

Οι Έλληνες, εξαιτίας της φιλοσοφικής τους ωριμότητας και της καλλιπούς Ελληνικής γλώσσας, θεώρησαν το πολιτισμικό επίπεδο των άλλων λαών κατώτερο του δικού τους και τα γλωσσικά ιδιώματα των άλλων λαών ασυνάρτητους και ακαλλιέργητους ήχους, *βαρβαρισμούς!*

Από τη στιγμή που πρωτογνωρίστηκαν την εποχή του Μέγα Αλέξανδρου, οι δύο αυτοί λαοί, Ιουδαίοι και Έλληνες, συναντώνται και συνομιλούν αδιάκοπα μέσω της φιλοσοφίας και της θεολογίας ως φορείς πρωτοπορια-

κών πνευματικών ρευμάτων. Οι δύο μεγάλες πολιτισμικές παραδόσεις, η Ιουδαϊκή και η Ελληνική, δεν καταργούν η μία την άλλη, αντιθέτως, εμπλουτίζουν και οδηγούν η μία την άλλη σε πλουσιότερα βάθη. Το νέο βιβλίο του Ραββίνου Σαμπετάι αποτελεί πρωτότυπη συμβολή στην ελληνική βιβλιογραφία των ιουδαίοελληνικών πολιτισμικών σχέσεων δεδομένου ότι για πρώτη, ίσως, φορά τόσο συστηματικά και τεκμηριωμένα, με νηφαλιότητα και με σεβασμό και προς τις δύο παραδόσεις, γίνεται η προσέγγιση του θέματος από την θεολογική και ιστορική σκοπιά ενός Έλληνα Ραββίνου.

ROBERT MENASSE

Η έξωση από την κόλαση

(Εκδόσεις Πόλις, Αθήνα 2016,
μτφρ. Θ. Παρασκευόπουλος)

Γιατί ο Βίκτορ Αμπραβάνελ, διάσημος αυστριακός ιστορικός, είκοσι πέντε

χρόνια μετά την αποφοίτησή του από το λύκειο αποφασίζει να καταγγείλει δημόσια το ναζιστικό παρελθόν των παλιών του καθηγητών; Και τι τον συνδέει με τον Μενασσέ μπεν Ισραέλ, μαράνο, που γεννιέται στη Λισαβόνα το 1604, υφίσταται τις ταπεινώσεις και τις απειλές της εποχής του όπου επικρατεί ο θρησκευτικός φανατισμός και το μίσος κατά των Ιουδαίων, καταφεύγει στην Ολλανδία, ανακτά την εβραϊκή του ταυτότητα και γίνεται ραββίνος και δάσκαλος του Σπινόζα; Μ' ένα επιδέξιο παιχνίδι αντικατοπτρισμών, ο συγγραφέας Ρόμπερτ Μενάσε υφαίνει μια αριστουργηματική αφήγηση με συνεχή φλας μπακ, που συνδέουν τη μοίρα των 'μαράνος' με τα ταμπού της σύγχρονης Αυστρίας.

Από τις auto-da-fe του Μεσαίωνα μέχρι τα χρόνια της χειραφέτησης, από τον διωγμό και τα ψεύτικα ονόματα της κάλυψης (είτε των 'μαράνος' είτε των Εβραίων στη Γερμανική Κατοχή), μέχρι την μεταπολεμική εποχή, η παράλληλη αφήγηση της ζωής των δύο ηρώων θίγει ορισμένα από τα διαχρονικότερα ζητήματα της εβραϊκής ταυτότητας στη

διασπορά: ενσωμάτωση και αφομοίωση ή ετερότητα και απομόνωση, αντίδραση ή φόβος συνεπειών; Παρά την αέναη επανάληψή της η ιστορία δεν είναι ποτέ η ίδια, ακριβώς διότι -όπως προβάλλει ο συγγραφέας- προσκρούει στο άτομο και καθορίζεται από τη προσωπική του αντίδραση.

ΒΑΣΙΛΙΚΗ ΣΕΛΙΩΤΗ

***Βρετανικά Στρατόπεδα
Εβραίων Προσφύγων
στην Κύπρο (1946 – 1949)***

(Εκδόσεις Επίκεντρο, Θεσσαλονίκη 2016)

Με τη λήξη του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, χιλιάδες Εβραίοι επιζώντες του Ολοκαυτώματος επιχειρούν να εγκατασταθούν στην Παλαιστίνη που τότε τελούσε υπό Βρετανική Εντολή, προσδοκώντας να

ξαναρχίσουν τη ζωή τους εκεί, στην εστία των προγόνων τους, με ασφάλεια.

Οι Βρετανοί τους μεταχειρίζονται ως παράνομους μετανάστες και τους εκτοπίζουν στο γειτονικό νησί της Κύπρου, τη στιγμή ακριβώς που το αλυτρωτικό κίνημα των Ελλήνων του νησιού αναζωπυρώνεται εκ νέου. Στην Κύπρο, οι Εβραίοι πρόσφυγες θα παραμείνουν έγκλειστοι σε στρατόπεδα συγκέντρωσης για δύομισι περίπου χρόνια (Αύγουστος 1946 - Φεβρουάριος 1949), μέχρι που η ίδρυση και η εδραίωση του Κράτους του Ισραήλ θα καταστήσει άνευ νοήματος την κράτησή τους και θα νομιμοποιήσει την είσοδό τους σ' αυτό ως πολίτες του. Στηριγμένο σε δημοσιεύματα του ελληνοκυπριακού Τύπου της εποχής, το βιβλίο της Βασιλικής Σελιώτη, καθηγήτριας φιλολογίας και συγγραφέως εκπαιδευτικών βιβλίων για τη λογοτεχνία, αποτυπώνει αυτήν ακριβώς τη στιγμή σύγκλισης της κυπριακής και της εβραϊκής ιστορίας, η οποία άφησε και στους δύο λαούς μνήμες ανθρωπιάς και αλληλεγγύης.

ΣΧΕΣΕΙΣ ΙΟΥΔΑΪΣΜΟΥ – ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΣΜΟΥ: Πορεία Φωτός – Φάρος Ελπίδας

Συνέχεια από τη σελ. 2

τα και αποφασιστικότητα μάχεται κατά του ρατσισμού και του αντισημιτισμού. Ως έκφραση αναγνώρισης και βαθιάς εκτίμησης στο έργο του Μητροπολίτη Ιγνατίου, ο Ελληνικός Εβραϊσμός τον τίμησε σε εκδήλωση που έγινε στον Βόλο στις 9.5.2016. Από την εκδήλωση αυτή αναδημοσιεύουμε εδώ τις εμπειριστατωμένες ομιλίες με κεντρικό θέμα τον ρόλο των θρησκειών στην επίτευξη μιας ειρηνικής και ανεκτικής κοινωνίας μέσα από τη διάδοση του αντιρατσιστικού μηνύματος.

Η ΣΥΜΜΕΤΟΧΗ ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΗ ΔΗΜΗΤΡΙΑΔΟΣ στη φετινή «Πορεία των Ζωντανών» στο Άουσβιτς αποτέλεσε μία ακόμη έκφραση της δέσμευσής του σε αυτή τη μάχη, μία έμπρακτη καταδίκη του αντισημιτισμού, παράλληλα με την απότιση φόρου τιμής στα θύματα του Ναζισμού.

ΕΚΕΙ ΑΚΡΙΒΩΣ εστιάζεται και το απώτερο νόημα ενός γόνιμου διαθρησκειακού διαλόγου. Μέσα από την εμβάθυνση στις Γραφές, τα ερμηνευτικά κείμενα της σοφίας και τις αξίες τους, οι δύο θρησκείες έχουν χρέος ιερής ευθύνης να προσφέρουν διέξοδο αλήθειας, συναδέλφωσης και αλληλοσεβασμού, στον σύγχρονο άνθρωπο που βάλλεται εγκλωβισμένος στην εσωτερική του απομόνωση. Αυτό το ηθικό χρέος συνειδητοποίησαν δύο άλλες μεγάλες πνευματικές μορφές όταν -πριν από τέσσερις δεκαετίες- πρωτοπόρησαν θεσμοθετώντας τον Ακαδημαϊκό Διάλογο μεταξύ Χριστιανορθοδοξίας και Ιουδαϊσμού. Πρόκειται για τον αοίδιμο Μητροπολίτη Ελβετίας Δαμασκηνό (Παπανδρέου) και τον αείμνηστο γ.γ. του Παγκοσμίου Εβραϊκού Συνεδρίου Γκέρχαρτ Ρίγκνερ που διοργάνωσαν, το 1977, στη Λουκέρνη της

Ελβετίας, την πρώτη Διεθνή Διάσκεψη Ακαδημαϊκού Διαλόγου μεταξύ Ορθοδοξίας και Ιουδαϊσμού. Μελετητές, θεολόγοι, Ραββίνοι και ιερωμένοι, διακήρυξαν για πρώτη φορά την πεποίθηση ότι ο ακαδημαϊκός διάλογος δεν απειλεί, ούτε αλλοτριώνει τις θρησκείες, αντίθετα ενισχύει τους δεσμούς με τις ρίζες τους μέσα από τη διαδικασία αναζήτησης της ανανεωμένης συνέχειάς τους. Τη συνέχεια του Διαλόγου έχουν αναλάβει σήμερα ο Μητροπολίτης Γαλλίας κ. Εμμανουήλ και ο Ραββίνος Ντέιβιντ Ρόζεν, υπεύθυνος Διαθρησκειακών Σχέσεων της Αμερικανικής Εβραϊκής Επιτροπής. Στην Ελλάδα, με την ενεργή συμπαράσταση της Εκκλησίας και του Κεντρικού Ισραηλιτικού Συμβουλίου Ελλάδος, έχουν φιλοξενηθεί τέσσερις σημαντικές Διασκέψεις Ακαδημαϊκού Διαλόγου: στην Αθήνα το 1993 και το 2015 και στη Θεσσαλονίκη το 2005 και το 2013.

ΤΟ ΝΕΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΡΑΒΒΙΝΟΥ Ηλία Σαμπετάι «Ιουδαίοι και Έλληνες – Διαχρονικοί Διαλογισμοί» (εκδ. Καπόν, 2016), που παρουσιάζεται σε αυτό το τεύχος -από το οποίο δανειζόμαστε και το χαρακτηριστικό ταλμουδικό απόσπασμα του παρόντος εισαγωγικού άρθρου- αποτελεί πολύτιμη προσφορά στο Διάλογο, στο κοινό πνευματικό υπόβαθρο αξιών των δύο Θρησκειών και στη γόνιμη ανά τους αιώνες συνάντησή τους.

ΤΟ 2017 ΘΑ ΣΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΕΙ τα 40 ΧΡΟΝΙΑ από την έναρξη του Ακαδημαϊκού Διαλόγου, αλλά και τα 40 χρόνια έκδοσης του περιοδικού ΧΡΟΝΙΚΑ, δύο θεσμοί που γεφύρωσαν την αλληλοκατανόηση μέσω της έρευνας και χρειάζεται να προχωρήσουν το έργο τους.

ΜΕ ΤΗ ΔΥΝΑΜΗ ΤΗΣ ΕΙΚΟΝΑΣ

φωτογραφικό οδοιπορικό στα στρατόπεδα του θανάτου ΑΟΥΣΒΙΤΣ-ΜΠΙΡΚΕΝΑΟΥ

1945: ΠΟΡΕΙΑ ΘΑΝΑΤΟΥ - 2016: ΠΟΡΕΙΑ ΖΩΗΣ

✓ Οι φωτογραφίες του παρόντος ενθέτου παραχωρήθηκαν ευγενώς από τον Ισραηλινό φωτογράφο Yossi Zeliger του M.O.T.L. τον οποίο ευχαριστούμε.

✓ Παρακάτω παραθέτουμε **διαδικτυακούς συνδέσμους** για τα βίντεο των εκδηλώσεων και σχετικές ραδιοφωνικές εκπομπές:

ΒΙΝΤΕΟ

1. Ζωντανές μήμες του Ολοκαυτώματος (βίντεο εκδήλωσης στο Βόλο): goo.gl/Rnww9J
2. Συμμετοχή στην Πορεία των Ζωντανών (Άουσβιτς - Μπιρ-

κενάου): goo.gl/rAcPGw

3. Εκδήλωση τιμής σε έναν άνθρωπο του Θεού (Βόλος): goo.gl/6dUmDb

ΡΑΔΙΟΦΩΝΙΚΕΣ ΕΚΠΟΜΠΕΣ για το Ολοκαύτωμα στον Ρ/Σ «Ορθόδοξη Μαρτυρία» της Ιεράς Μητροπόλεως Δημητριάδος & Αλμυρού, στα 104 fm stereo, στο Βόλο:
Τρεις εκπομπές με τίτλο: «Χριστιανοί ενωμένοι κατά του αντισημιτισμού» και πολύ ενδιαφέρουσα θεματολογία με τον διευθυντή του σταθμού δημοσιογράφο Νίκο Βαραλή: goo.gl/UKjw5e

Κατάθεση στεφάνου στη μνήμη των 6.000.000 αθών θυμάτων στο Μνημείο του Μπιρκενάου.

Ανοίγοντας την πόρτα 74 χρόνια μετά. Ο Μητροπολίτης Ιγνάτιος στους κοιτώνες των κρατουμένων στο Μπιρκενάου.

Ο Μητροπολίτης Ιγνάτιος και ο κ. Μαρσέλ Σολομών με την ελληνική σημαία στο εσωτερικό ενός θαλάμου κρατουμένων.

Στην αποβάθρα του Μπιρκενάου, ανάμεσα στις σιδηροδρομικές γραμμές, απλώθηκε το πανώ με την ελληνική σημαία και το σύνθημα Αντισημιτισμός = Αντιχριστιανισμός.

Βγαίνοντας από το Άουσβιτς Ι, το ξεκίνημα της πορείας των 3 χλμ. προς το Μπιρκενάου, με επικεφαλής την ελληνική αντιπροσωπεία.

Είσοδος στο Μπιρκενάου στο τέλος της πορείας των 3 χλμ.

Ο Σεβασμιώτατος Μητροπολίτης Ιγνάτιος στην αρχή της Πορείας των Ζωντανών με τους Αρχιεραββίνους από το Ισραήλ, την Υπουργό Δικαιοσύνης και Βουλευτές του Ισραήλ, την Πρέσβη του Ισραήλ στην Πολωνία και πληθώρα επισήμων από όλο τον κόσμο.

Ο Edward Mosberg, με αριθμό βραχίονα 85454, σηκώνει ψηλά τους κυλίνδρους της Τορά δηλώνοντας: ΕΖΗΣΑ!

Ο επιζών Edward Mosberg, με την εγγονή του.

Ο E. Mosberg, του οποίου η μητέρα δολοφονήθηκε λίγες ημέρες πριν την απελευθέρωση του στρατοπέδου, ξεσπάει σε λυγμούς και αγκαλιάζει τον επικεφαλής της χορωδίας του ισραηλινού στρατού, Αντισυνταγματάρχη Shay Abramson που τραγούδησε γι' αυτόν το «magn yiddishe mame».

Μετά την πορεία στον χώρο της εκδήλωσης. Όπως ανακοίνωσε ο τελετάρχης, στο πρόσωπο του Μητροπολίτη Ιγνατίου τιμήθηκαν οι φωτισμένοι ιεράρχες της Ελληνικής Ορθόδοξης Εκκλησίας που με κίνδυνο της ζωής τους έσωσαν Εβραίους αδελφούς τους.

Άδεια κουτιά με το δηλητήριο Zyklon B. Ο Μητροπολίτης συγκλονισμένος από τα απομεινάρια μοιράζεται τις σκέψεις του: Πόσων ανθρώπων πήρε την τελευταία ανάσα μέσα στον πόνο και την αγωνία;

Σε πόσα σχολειά, συναγωγές, όμορφες εξοχές, σ' όλες τις πόλεις και τα χωριά της Ευρώπης δεν είχαν άραγε περπατήσει τα ποδαράκια που κάποτε φορούσαν αυτά τα παπούτσια πριν σταματήσουν οριστικά στα στρατόπεδα της φρίκης;

Επιγραφή με την επαισχυνη και απαξιωτική για τη ζωή δήλωση του Γερμανού Κυβερνήτη της Πολωνίας το 1940: «Αν έπρεπε να τυπώσω μια αφίσσα για κάθε 7 Πολωνούς που πυροβόλησα, όλα τα δάση της Πολωνίας δεν θα έφταναν για να παράγουμε το χαρτί...!» Χανς Φρανκ, Κρακοβία, 6 Φεβρουαρίου 1940.

Μπροστά στη λήκυθο με ανθρώπινη στάχτη. Άουσβιτς Ι

Με τιμή και περηφάνεια απλώσαμε την ελληνική σημαία στα υπόγεια κρατητήρια της Γκεστάπο στο Άουσβιτς Ι. Έλληνες Εβραίοι ξεκίνησαν την μοναδική εξέγερση στο στρατόπεδο του θανάτου.

Μπροστά στον πύργο των φρουρών ΕΣ-ΕΣ στο Άουσβιτς, απέναντι από τον τοίχο των εκτελέσεων ανάμεσα στα Μπλοκ 10 και Μπλοκ 11.

▲
 Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Δαμασκηνός, Μητροπολίτης Δημητριάδος Ιωακείμ, Δήμαρχος Ζακύνθου Καρρέρ και Μητροπολίτης Χρυσόστομος.
 4.5.2016: Ο Μητροπολίτης Δημητριάδος Ιγνάτιος, προσκυνητής και ακόλουθος στα βήματά τους, ανάβει τη δάδα μεταδίδοντας μήνυμα αδελφούσης.

Χριστιανοί και Εβραίοι, εκπαιδευτικοί και μαθητές της ελληνικής συμμετοχής στη φετινή Πορεία των Ζωντανών.

Ο πρόεδρος της Ι.Κ. Βόλου με τον Αρχираββίνο του Τελ Αβίβ μπροστά στην Τορά.

Σylvia ήταν η γιαγιά του που επέζησε. Ο Μητροπολίτης προσφέρει την έκδοση από την ομώνυμη έκθεση του γνωστού καλλιτέχνη Viktor Koen στον Shlomo Grofman (M.O.T.L.).

Με επίσημους άλλων διεθνών αποστολών.

Ιδιαίτερα συγκινητική υπήρξε η στιγμή που προσεφέρθη στον Αρχираββίνο κ. Yisrael Meir Lau ένα ταλέθ (σάλι προσευχής).

Ελληνικής καταγωγής Εβραία από την Αυστραλία συγκινήθηκε που είδε τον Έλληνα Δεσπότη ν' ανάβει τη δάδα για τους παππούδες της και ήρθε να του μιλήσει.

Η παρουσία του Μητροπολίτη Ιγνατίου προκάλεσε τον σεβασμό και την εκτίμηση των διεθνών διοργανωτών της Πορείας. Στα παραπάνω στιγμιότυπα ο Σεβασμιώτατος με τους: Shmuel Rosenman M.O.T.L Chairman, Shlomo Grofman, Aharon (Aharale) Tamir, M.O.T.L. International Operational Director, Αρχιραββίνος Τελ Αβίβ Yisrael Meir Lau.

כרוניקה

ביטאון המועצה המרכזית של הקהילות היהודיות ביוון.

תקציר מהדורה מיוחדת מס' 246, כרך 39.
יולי – למצבר 2016.

*כמתואר במאמר הראשי, מהדורה מיוחדת זו בוחנת את השורשים (המקורות) המשותפים ליהדות ולנצרות, כמו גם את ערכי היסוד ששתי הדתות חולקות ומאמינות בהם, אהבה וכבוד לזולת.

מהדורה זו מוקדשת להגמון (בישוף) המטרופוליטני של וולוס (The Metropolitan Bishop of Demetrias Ignatios), מנהיג רוחני מעורר השראה של הכנסייה היוונית האורתודוקסית המחוייב למאבק בגזענות ואנטישמיות. הוקרה זו גם מבקשת לתת את הקרדיט למנהיגי הדת שהובילו את הדיאלוג האקדמי בין היהדות לאורתודוקסיה הנוצרית, לפני 40 שנה, ואשר סללו את הדרך לזו קיוס של שלום ולמערכת יחסים נושאת פירות בין שתי הדתות המונותאיסטיות. לעניין זה, המהדורה החדשה לספרו של הרב הראשי של לריסה (Larissa) הרב אליאס שבתאי "יהודים ויוונים – עיון מעמיק נוטל זמן", מהווה תרומה משמעותית לשיתוף. ביקורת הספר המובאת כאן, מתייחסת לניתוח העומק של המקורות המקראיים והתלמודיים שבאמצעותם עוקב המחבר אחר המפגש הרוחני בין הפילוסופיה היוונית, תיאולוגיה, והיהדות על פני הזמן. כמו כן, הוקרה זו מעלה על נס את 40 שנות ההוצאה לאור של כתב העת "כרוניקה" אשר קידם גם הבנה טובה יותר בין נוצרים ויהודים לדרך היסטוריה, מסורת ומחקר.

* המהדורה כוללת דו"ח על ביקורו של המטרופוליטן באוסוויץ והשתתפותו ב"מלעד החיים 2016". המטרופוליטן, כשהוא מלווה בנשיא הקהילה היהודית של וולוס, מר מרסל סולומון, הוביל משלחת יוונית של מורים וסטודנטים שנסאו כרזה עם דגל יוון ואת המוטו שטבע המטרופוליטן "אנטישמיות = אנטי נוצריות". המטרופוליטן לעד בענווה את שלוש הקילומטרים מאוסוויץ לאוסוויץ-צירקנאו והתכבד להשיא את המשואה הראשונה בטכס לזכר קורבנות הנאצים. ההגמון (בישוף) לוה גם על ידי מר עמנואל טאופקסיס, נשיא השלוחה היוונית של הארגון הפילנתרופי הנוצרי הבינ"ל (The president for Greece of the International Christian Philanthropic organization - AGAPE), אשר תמך באירוע, במר אפוסטולוס וייליס, המזכיר הכללי של ארגון "רשת התקשורת האורתודוקסית" (Orthodox Media Network) הממוקמת בבר אתוס הקדוש, וגב' מריה טסלמפי מנהלת יחסי ליבור. ההגמון ומלווייו הוזמנו אישית להצטרף למלעד החיים 2016, ע"י אהרן (ארה"ה) טמיר, המשנה ליו"ר מלעד החיים והמנהל הכללי של פרויקטי מלעד החיים העולמיים, לאחר שזה הגיע במיוחד לביקור בוולוס במהלך מרץ 2016 כדי להיפגש עם ההגמון וזאת עוזריו. השתתפותו של ההגמון במלעד החיים והדלקת משואת הזיכרון בטכס המרכזי בציירקנאו, כמו גם המסר הברור העולה מהכרזה שנסאו חזרי המשלחת, הותירו רושם עז והעלימו את החוויה המרגשת שחווים המשתתפים במלעד, כמו גם הציבור הרחב הגחסף למפעל מרשים ומיוחד זה.

* הכהרה לעמדתו הנחושה של ההגמון נגד אנטישמיות, ותרומתו ליחסים הבינ-דתיים, כיבדו המועצה המרכזית של הקהילות היהודיות ביוון והקהילה היהודית של וולוס את ההגמון במהלך טכס שנערך בוולוס בתשיעי במאי 2016, באולם הכנסים קורודאטוס (Korodatos) שבאוניברסיטה של ת'סאלי (Thessaly). להגמון הוגשו לוחית כבוד ותעודה. במהדורה זו, אנו מפרסמים את הנאומים שניסאו במהלך האירוע. הנאומים התמקדו בעניין השייכות של הדיאלוג ותפקידן של הדתות בחינוך אנשים ועיצוב חברה עתידית של סובלנות ושלום. נאומים באירוע ניסאו ע"י: נשיא המועצה המרכזית של הקהילות היהודיות ביוון, מר משה קונסטנטיניס, נשיא הקהילה היהודית של וולוס, מר מרסל סולומון, רקטור אוניברסיטת ת'סאלי, פרופסור גיאורגיוס פטראקוס (Georgios Petrakos), הרב הראשי של לריסה, הרב אליאס שבתאי, פרופסור לפילוסופיה מאוניברסיטת כרתים, פרופ' קונסטנטינוס אנדרולידאקיס (Konstantinos Androulidakis), המזכיר הכללי לענייני דתות ממשדר החינוך, המחקר והדתות, מר גיאורגיוס קלנטיס (Georgios Kalantzis) וקארינת ישראל ביוון, הגב' אריית בן-אבא.

* המהדורה כוללת מאמר הסוקר את הולאת הספר "חסידי אומות עולם יוניס" (Greek Righteous Among The Nations) שפורסם ע"י משרד החוץ היווני (בעריכת פוטיני טומאי (Photini Tomai)), מנהל הארכיב ההיסטורי והדיפלומטי של משרד החוץ היווני). השקת הספר נערכה בוולוס, בתאריך 18 למאי 2016, בהשתתפות ההגמון ופרופסור מאוניברסיטת ת'סאלי, מר דימיטריוס בנקוס (Dimitrios Benekos).

* את המהדורה סוגרת סקירת ספרים. כמו כן, למהדורה מורף תקליטור (DVD) הכולל קטעי וידאו מהאירועים הנסקרים.

* תמונת השער: מהשתתפותו של ההגמון במלעד החיים 2016, נאומו בטכס הדלקת המשואה.

* התמונות באדיבות: הלס הישראלי של מלעד החיים, מר יוסי זליגר.

* כל האירועים נתמכו באדיבות AGAPE Hellas.

"CHRONIKA"

Edition of the Central Board of Jewish Communities in Greece
e-mail: hhkis@ath.forthnet.gr Web site: www.kis.gr

Summary of Contents of Special Issue no. 246, vol. 39 July - December 2016

✓ As stressed in the main article, this special issue is dedicated to the common roots of Judaism and Christianity as well as the fundamental values the two religions share and profess: love and respect for the fellow human being. The issue is also dedicated to the Metropolitan Bishop of Demetrias Ignatios, an inspired spiritual leader of the Greek Orthodox Church actively committed to the struggle against racism and anti-Semitism. This tribute also reflects the credit to the religious leaders who spearheaded the Academic Dialogue between Judaism and Orthodoxy, 40 years ago, and paved the way to peaceful coexistence and more fruitful relations between the two monotheistic religions. To this end, the edition of the new book of the Rabbi of Larissa Elias Sabetai, entitled "*Jews and Greeks – Timeless Contemplations*" [*Ioudaioi kai Ellines – Diachronikoi Dialogismoi*, Kapon editions, Athens 2016], is an important contribution to the Dialogue. A book review published here refers to the in-depth analysis of Biblical and Talmudic references through which the author follows the spiritual meeting of Greek philosophy, theology and Judaism through time. In addition, the tribute marks the 40 years of the edition of our magazine "Chronika" which has also promoted better understanding between Christians and Jews through history, heritage and research.

✓ The issue includes a report of Metropolitan Ignatios' visit to Auschwitz and his participation to the March of the Living 2016. Metropolitan Ignatios, accompanied by the President of the Jewish Community of Volos Marcel Solomon, headed a Greek delegation of teachers and students, carrying a banner with the Greek flag and the Metropolitan's moto "Anti-Semitism = Anti-Christianity". The Metropolitan humbly walked the three kilometers from Auschwitz to Auschwitz II – Birkenau and lit the first torch in the memory of the victims of the Nazis. The Bishop was also accompanied by Mr. Emmanuel Toufexis, President for Greece of the International Christian and Philanthropic Organization AGAPE that supported the whole event, Mr. Apostolos Vavylis, Gen. Secretary of the

"Orthodox Media Network" situated at the Holy Mountain Athos and Mrs Maria Tselempi P.R. executive. The Bishop and his escorts have been personally invited to the 2016 March of the Living by Mr. Aharon (Aharale) Tamir International Operational Director of the M.O.T.L. and President of the Organizing Committee of the event.

✓ In recognition of Metropolitan Ignatios' firm stance against anti-Semitism and his contribution to interreligious relations, the Central Board of Jewish Communities in Greece and the Jewish Community of Volos honoured the Metropolitan during an event held in Volos on May 9, 2016, at the 'Kordatos' Conference Hall of the University of Thessaly. The Metropolitan was presented with an honorary plaque and a diploma. In this issue we publish the speeches delivered during the event. The speeches were focused on the importance of the Dialogue and the role of religions in educating people and shaping a future society of tolerance and peace. Speeches were delivered by: the President of the Central Board of Jewish Communities in Greece Mr. Moses Constantinis, the President of Jewish Community of Volos Mr. Marcel Solomon, the Rector of the University of Thessaly Professor Georgios Petrakos, the Rabbi of Larissa Mr. Elias Sabetai, Philosophy Professor at the University of Crete Mr. Konstantinos Androulidakis, the Secretary General for Religions, of the Ministry of Education, Research and Religious Affairs Mr. Georgios Kalantzis and the Ambassador of Israel to Greece Mrs. Irit Ben-Abba.

✓ The issue includes an article on the presentation of the book "*Greek Righteous Among the Nations*", published by the Greek Foreign Ministry (editor: Photini Tomai, Director of the Historic and Diplomatic Archive of the Foreign Ministry, Militos editions). The book presentation was held in Volos on May 18, 2016 and it was addressed by the Metropolitan Bishop of Demetrias Ignatios and the Professor of the University of Thessaly Mr. Dimitrios Benekos.

✓ The issue closes with book reviews.

Cover illustration: From the participation of Metropolitan Bishop Ignatios to the March of the Living 2016.

The Metropolitan's message during the torch-lighting ceremony.

Photos courtesy of the Israeli photographer of the M.O.T.L. Yossi Zeliger

ΧΡΟΝΙΚΑ זכרונות

ΙΔΙΟΚΤΗΤΗΣ: ΚΕΝΤΡΙΚΟ ΙΣΡΑΗΛΙΤΙΚΟ ΣΥΜΒΟΥΛΙΟ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΕΚΔΟΤΗΣ: Ο Πρόεδρος του Κ.Ι.Σ. Δαυίδ Σαλιπέλ • ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ: Έφη Εξρατι
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΓΡΑΦΕΙΩΝ: Βουλής 36 • 105 57 Αθήνα Τηλ. 210 - 32.44.315-8
E-mail: hhkis@ath.forthnet.gr • Internet site: http://www.kis.gr • Κωδικός εντύπου: 3502
ΤΕΧΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ: Γραφικές Τέχνες «ΠΑΛΜΟΣ» τηλ: 2421 0 66366 www.palmosprint.gr
Τα ενυπόγραφα άρθρα εκφράζουν τις απόψεις των συγγραφέων τους.
Διανέμεται δωρεάν

Το σύνολο των εκδηλώσεων υποστηρίχθηκε από την Agape Hellas με τη συνεργασία της Ι.Κ. Βόλου
All events were kindly supported by Agape Hellas with the cooperation of the Jewish Community of Volos

agape
Hellas
www.agape.gr

